

Dějepis poznámky

Jméno:

Třída:

Mgr. Jana Klimešová

Požadavky na klasifikaci

- referáty, plakáty, časové přímky
- týmová práce
- písemné a ústní prezentace
- práce s počítačem
- doplnění poznámek
- aktivní účast v hodinách

Obsah

1. Úvod do dějepisu	3
2. Světová náboženství	4
3. Starověk	6
4. Středověk	8
5. Český stát ve středověku	11
6. Ranný novověk 16.-18. století	14
7. Novověk 19. století	18
8. Svět na přelomu století	22
9. První světová válka	24
10. Svět po první světové válce	26
11. Vznik Československa a První republika	27
12. 20. léta 20. století	29
13. Totalitarismus	31
14. 30. léta 20. století	33
15. Druhá republika a Protektorát Čechy a Morava	34
16. Druhá světová válka	36
17. Holocaust (šoa)	38
18. Svět po druhé světové válce	40
19. Východní blok v 50. a 60. letech	42
20. Západní blok v 50. a 60. letech	44
21. Československo v letech 1945-1960	46
22. Dekolonizace	48
23. Pražské jaro a normalizace	50
24. Východní blok v 70. a 80. letech	52
25. Západní blok v 70. a 80. letech	54
26. Rozpad Sovětského svazu a východního bloku	56
27. Demokratizace Československa a vznik České republiky	58
28. Atlantické společenství v 90. letech	60
29. Formování nové Evropy	62
30. Ostatní svět na přelomu století	64
31. Nové krize	67
32. Použitá literatura	70

Úvod do dějepisu

- Dějiny = souhrn událostí, které se staly v určitém časovém sledu ve světě
- Dějepis = společenská věda, seznamuje s historií lidstva (národní i obecné dějiny), dokazuje, že dějiny mají svůj řád a vnitřní logiku, nejsou to jen náhodné události

Význam studia dějepisu

- poznání vývoje společnosti
- poučení pro přítomnost, porozumění současnosti
- pohled na svět v souvislostech, orientace ve světě

Historické prameny

Prameny jsou zdroje informací o minulosti, umožňují zkoumání a hodnocení minulosti

- hmotné – pozůstatky člověka a jeho činností
- písemné – kroniky, dopisy, knihy, noviny, letáky apod.
- ústní tradicí předávané – mýty, pověsti, písně
- obrazové – mapy, atlasy, kresby, fotky
- zvukové, audiovizuální – filmy, videokazety, CD, CD ROMY

Interpretace dějin

= způsob, jakým jsou dějiny vykládány

Historik je při výkladu dějin ovlivněn:

- dobou, ve které žije
- světovým názorem
- politickou a náboženskou orientací
- svým sociálním postavením
- svými znalostmi

Každá doba si přizpůsobuje výklad dějiny svým politickým cílům.

Periodizace dějin

- Pravěk – od nejstarších dob (vzniku člověka) do výskytu písemných památek
- Starověk – do pádu západořímské říše 476
- Středověk – do objevení Ameriky 1492
- Novověk – do 20. století
- Moderní dějiny – od 1. světové války

Světová náboženství

Judaismus

- Vznik v 1. tisíciletí, název podle kmene Juda
- Monoteistické náboženství – bůh je nazýván Hospodin nebo Jáhve
- Posvátnou knihou je Tóra – obsahuje 5 knih Mojžíšových
- Talmud poskytuje návod, jak a proč žít podle Tóry
- Neuposlechnutí příkazu Boha je hřích
- Bůh si vyvolil židovský národ a dal jim zemi zaslíbenou – Izrael
- Chrám se nazývá synagoga, kněží rabín

Desatero

1. Já jsem Hospodin, tvůj Bůh.
2. Nebudeš mít jiného boha mimo mne. Nezobrazíš si Boha zpodoběním ničeho.
3. Nezneužiješ jména Hospodina, svého Boha.
4. Pamatuj na den odpočinku – má ti být svatý.
5. Cti svého otce i svou matku.
6. Nezabiješ.
7. Nesesmilníš.
8. Nepokradeš.
9. Nevydáš proti svému bližnímu křivé svědectví.
10. Nebudeš dychtit po ničem, co patří tvému bližnímu.

Křesťanství

- Vznik v 1. století, zakladatel Ježíš Nazaretský, přізvisko Kristus znamená Vyvolený
- Kázal o božím království a zázračně léčil, obracel se ke všem lidem bez rozdílu, zastával se chudých a opovrhovaných
- Měl 12 následovníků – apoštolů
- Důležitá je láska k bližnímu, rovnost lidí před Bohem
- Posvátnou knihou je Bible – skládá se ze Starého zákona a Nového zákona
- Nový zákon tvoří 4 evangelia – podle Matouše, Marka, Lukáše a Jana – popisují život a působení Ježíše
- 313 se stalo státním náboženstvím v Římské říši
- 1054 došlo k velkému rozkolu:
 - Pravoslavná církev – řečtina, autonomní církve spravují patriarchové
 - Římskokatolická církev – latina, centralizovaná, nejvyšší představený je papež, sídlí v Římě
- Od 14. století snaha o reformaci katolické církve (Viclef, Hus, Luther, Zwingli, Kalvín), vyústila v třicetiletou válku (1618-1648) a vznik protestantských církví

Islám

- Je přísně monoteistický – existuje jediný Bůh - Alláh
- Věřící se nazývá muslim
- Posvátné texty jsou sepsané v Koránu – Alláh ho předal lidem prostřednictvím proroka Muhammada
- Korán je tvořen 114 částmi – tzv. Súry
- Islám vychází i z tradice - tzv. Sunna – tvoří ji především výroky a činy Muhammada
- Vznik v 7. století
- Islám tvoří 2 proudy – sunnité a šíité, rozkol nastal po Muhammadově smrti ohledně jeho nástupce, postupně se vytvořily i věroučné rozdíly
- Chrámy se nazývají mešity, kněží imám

Hinduismus

- Indické náboženství
- Posvátné texty – Védy
- Kněží jsou brahmáni
- Duše je nesmrtelná a reinkarnuje se
- Karma jsou naše činy a úmysly
- Když člověk žije ve shodě s řádem světa, bude osvícen a vysvobozen z koloběhu života
- Polyteistické náboženství – více bohů, např. Višna, Šiva, Brahma

Buddhismus

- Zakladatelem Siddhárta Gautama, v 6. století př. n.l. , získal titul Buddha - znamená Osvícený
- Vychází z hinduismu, snaha dosáhnout vnitřního klidu – tzv. Nirvány

Starověk

- období vzniku a rozvoje nejstarších států (V Asie, PŘ. V, Egejská oblast)
- 2 typy států :
 - staroorientální – vznik od 3500 př. n. l. v povodí řek
 - klasické – vznik 1000-500 př.n.l. v oblasti Středozemního moře

Znaky staroorientálních států:

- neomezená moc panovníka, božský původ
- v povodí velkých řek
- chrámové (palácové) hospodářství – půdu vlastnil chrám, později panovník
- především zemědělská výroba, obchod, řemeslo
- patriarchální otroctví – otrok není jediná pracovní síla, je pomocníkem rodiny

Mezopotámie

- území mezi řekami Euphrat a Tigris (dnešní Irák)
- počátky osídlení 6000 př. n.l.
- vynález kola
- vytvořena šedesátková soustava (abakus)
- 3000 př.n.l. klínové písmo
- zákoník – vládce Chamurapi (asi 1700 př.n.l.)

Egypt

- Počátky osídlení kolem 3000 př.n.l.
- stavba mohutných chrámů a pyramid
- kalendář – 12 měsíců, 30 dní v měsíci, 5 dní oslav
- matematika – desetinná čísla, objem, obsah
- velká znalost anatomie, specifické lékařské obory – chirurgie, zubař, oční
- architektura ovlivněna úctou k mrtvým – pyramidy, Údolí králů, chrámy v Luxoru

Znaky klasických států:

- přímořská civilizace
- individuální soukromé vlastnictví
- rozvoj řemesel, obchodu
- demokracie
- klasické otrokářství – jenom otrok pracuje

Řecko

- Počátky osídlení kolem 2000 př.n.l.
- Nejvýznamnější města Sparta a Athény
- 338 př.n.l. státy poraženy Makedonií – řecká kultura šířena dále
- Památky: Řecká alfabeta, Akropolis

Řím

- Počátky osídlení kolem 2 tis. př. n. l.
- 10.-8. st. př.n.l. do popředí Etruskové –uměli postavit oblouk
- 753 př.n.l. založen Řím – královská moc
- 510 př.n.l. Řím se stal republikou
- 27 př. N. l. Řím císařstvím – 1. císař Octavianus Augustus
- 313 císař Konstantin prohlásil křesťanství státním náboženstvím
- 395 rozdělení říše na 2 části: západní (Řím) a východní (Konstantinopol)
- 476 zánik západní říše římské

Středověk

- středověk trval přibližně od 5. do 15. století (476 pád západní říše římské, 1492 objevení Ameriky)
- Západní a střední Evropa se stává novým centrem politického a kulturního dění
- Vzniká nová společnost na základech křesťanství
- Dělíme ho na 3 etapy:
 - Ranný středověk 5.-10. století
 - Vrcholný středověk 11.-13. století
 - Pozdní středověk 14.-15. století

Ranný středověk

- na půdě Západořímské říše se vytvořila germánská, později i slovanská království, která navázala na tradice Římské říše
- hlavním majetkem byla půda, dobytek a pastviny
- vznikaly soběstačné vesnice či panství, neexistovala města
- obyvatelstvo rozděleno na feudály a poddané
- Léno (feudum) je půda, kterou panovník či šlechtic předal do užívání jiné osobě, spolu s půdou leník získal i vesnice a lidi, kteří tam žili
- Poddaní, připoutaní k půdě museli svému pánu odvádět dávky (naturální, později peněžité) a pracovat pro něj zdarma (robota)
- V 6. století začaly vznikat první státy, které ve své podstatě vydržely dodnes:
 - Franská říše – rozdělena roku 843
 - Anglosaská království
 - Velká Morava a Přemyslovské knížectví
 - Polské a Uherské království, Kyjevská Rus

Románské umění

- Vznik v 11. stol. ve Francii, Itálii a Španělsku
- Velké a bohatě zdobené kostely – baziliky, rotundy
- Typické znaky architektury: silné zdi, malá okna, půlkruhovitý oblouk, valená klenba, sloupy bohatě zdobené
- Pro malířství a sochařství typické náboženské motivy, obličeje mají stejný výraz

Vrcholný středověk

- Nový trojpolní systém - jař, ozim a úhor - zvýšena produkce obilí
- Nové nářadí (chomout, pluh), zapřahání dobytka, hnojení půdy, příhodné podnebí
- Volné pracovní síly se začali stěhovat do měst
- Vznik měst v 11.-13. století

- rozvoj řemesel a obchodu – standardizace měr a vah, vznik nových organizací – cechů
- Těžba stříbra, zlata – ražba mincí

Svatá říše římská

- Vznik v 10. století, nový státní útvar, na území Východofranské říše
- Nikdy nebyla jednotným státem, šlo spíše o ideologický pojem - jediná křesťanská říše, svaz menších států, především německých
- Světskou hlavou byl císař, duchovní papež

Vikingové a Anglie

- V důsledku stěhování národů britské ostrovy osídleny Angly, Sasy a Juty, v Irsku, Walesu a Skotsku Keltové
- Vikingové , nazývaní též Normané 911 založili vlastní stát ve Francii – Normandii
- 1066 b. u Hastings - Vikingové z Normandie dobyli Anglii, Vilém Dobyvatel (1028-1087) se stal anglickým králem
- za vlády Jana Bezzemka (1167-1216) byla vydána v r. 1215 Magna charta libertatum – Velká listina svobod
- Povýšila právo země nad libovůli panovníka. Stala se základem britského parlamentarismu.

Francie

- ve Francii vládli od 10. stol. Kapetovci
- král Filip IV. Sličný (1248-1314)- dokázal upevnit moc a vytvořit národní monarchii
- Roku 1308 donutil papeže -přesídlit z Říma do Avignonu - tzv. avignonské zajetí papežů (závislost papežů na francouzských králich)

Pozdní středověk

- Státy byly postiženy hlubokou hospodářskou krizí spojenou s hladomory
- V pol. 14. století prošla Evropou morová epidemie
- 1337-1453 – Stoletá válka mezi Francií a Anglií, zvítězila Francie a upevnila své mocenské postavení
- 1455-1487 - Válka růží v Anglii – občanská válka mezi rody Lancasterů a Yorků (Lancasterové zvítězili, Yorkové vyvražďeni, na trůn usedli Tudorovci)
- 1453 dobytá Byzantská říše (nástupkyně východořímské říše) Turky – expanze Turků do Evropy
- Papežské schizma – vláda více papežů, jeden v Avignonu, jeden v Římě– znamenalo úpadek křesťanské a společenské morálky

- V západoevropských státech byla upevněna moc panovníka
- Ve středoevropských státech se dotvořilo stavovství – na vládě se podílela i šlechta, města a duchovenstvo

Gotika

- vznikla ve Francii v pol. 12. století, v Německu a stř. Evropě až do 16. století
- architekturu charakterizuje žebrová klenba, vnější opěrný systém chrámů a lomený oblouk, fiály, chrliče
- výška staveb měla člověku ukazovat cestu vzhůru, k Bohu
- nejvíce se stavěly kláštery, kostely a katedrály
- také světské stavby, radnice, domy, mosty, hrady
- sochařství znázorňovalo postavy v mírném esovitém prohnutí, důraz na jejich štíhlost a výšku, ve tvářích se značil už i psychický stav, nejčastější madony a piety
- malířství – malba na skle, knižní malba, deskové obrazy

Český stát ve středověku

Velká Morava

- první silný slovanský stát na našem území
- vznikla pod vedením knížete Mojmíra (830-846), v Řezně 831 přijal křesťanství
- Rastislav (846-870) pozval misii z Byzance - 863 příchod Konstantina a Metoděje
- Konstantin vytvořil písmo hlaholici a jazyk staroslověnštinu
- za Svatopluka (870-894) obrovský rozmach - země měla samostatnou církevní organizaci
- 906 rozvrácena a zničena Maďary

Budování českého státu

- už v 9. st. vládnoucí rod Přemyslovců – snaha sjednotit území, prvním známým je Bořivoj
- Václav (931-935) ubránil samostatnost českého státu proti Němcům, zavražděn - symbolem české státnosti
- Boleslav I. (935-972) – hospodářský rozkvět země, ražba 1. české mince - stříbrný denár
- české země měly 2 biskupství – pražské (973) a olomoucké (1063)
- tuzemským konkurentem Přemyslovců byl rod Slavníkovců - 995 vyvraždění
- český kníže Vratislav II. (1035-1092) se postavil na stranu císaře ve sporu s papežem a 1085 získal královský titul pro svou osobu
- kníže Vladislav II. (1110-1174) pomohl císaři při dobývání Milána a získal tak královský titul 1158

Poslední Přemyslovci

- Přemysl Otakar I. (1197-1230) získal za podporu císaře 1212 Zlatou bulu sicilskou – potvrzena dědičná královská hodnost, vymezovala postavení českého království ve Svaté říši římské
- velmi dobrá zahraniční politika Přemysla Otakara II. (1253-1278) rozšířila území až k Jadranu, kandidoval i na říšského krále, ale poražen svým protivníkem Rudolfem Habsburským 1278 v b. na Moravském poli
- dalším významným Přemyslovcem byl Václav II. (1278-1305), 1300 korunován na polského krále a pro svého syna získal korunu uherskou, brzy ale zemřel
- jeho syn Václav III. byl 1306 zavražděn v Olomouci, tím vymřela dynastie Přemyslovců po meči

Lucemburkové na českém trůně

- po smrti Václava III. se ujala moci česká šlechta a rozhodla se zvolit za českého krále Jana Lucemburského
- Jan rozšířil český stát, padl 1346 v b. u Křesčaku (stoletá válka)
- jeho syn Karel IV. se s českými poměry dobře sžil, jeho vláda znamenala vrchol českého středověkého státu
- sňatkovou politikou připojil k zemi velké území
- založil v Praze arcibiskupství 1344, 1. arcibiskupem Arnošt z Pardubic
- 1355 byl Karel zvolen císařem
- vydal Zlatou bulu pro říši – uzákonil právní normy, platila až do jejího rozpadu 1806
- v Praze nechal postavit Nové město, univerzitu, hladovou zeď, Karlův most, chrám sv. Víta
- za jeho syna Václava IV. (1361-1419) se projeví příznaky krize hospodářské, politické i církevní

Husitství

Mistr Jan Hus (1370-1415)

- kázal česky v Betlémské kapli - hlásal proti prodávání odpustků, že papež je omylný, proti touze církve po moci ...
- na koncilu v Kostnici (1414-1418) měl obhájit své učení, ale 6.7. 1415 upálen jako kacíř
- v českých zemích vlna rozhořčení - stoupenci jeho hnutí si začali říkat husité
- hlavním programem husitů se staly 4 artikuly pražské
- 1419 pražská defenestrace – několik konšelů vyhozeno z oken pražské radnice, král Václav IV. zemřel, na trůn nastoupil Zikmund (1368-1437)
- pod vedením Jana Žižky a Prokopa Holého porazili husité 5 křížových výprav (1420 na Vítkově, na Vyšehradě, 1422 u Něm. Brodu, 1426 u Ústí n. Labem, 1427 u Tachova, 1431 u Domažlic)
- v zemi občanská válka – husité X katolíci – bořeny kostely, drancování, dobývání ...
- 1434 husité poraženi u Lipan
- 1436 v Jihlavě přijata tzv. basilejská kompaktata – husité uznáni rovnoprávnými křesťany, dovoleno přijímání pod obojí
- Zikmund uznán českým králem
- Církev ztratila velkou část majetku i moci
- země zpustošena, v evropské izolaci, považována za kacířskou
- 1458 zvolen králem Jiří z Poděbrad (1420-1471), obnovil postavení českého státu

Jagellonci na českém trůně

- po smrti Jiřího zvolen králem Vladislav Jagellonský (1456-1516)
- 1485 náboženský mír v Kutné Hoře – rovnoprávnost obou náboženství (katolictví, kališníků), svoboda vyznání
- Po Vladislavovi usedá na trůn jeho syn Ludvík Jagellonský (1506-1526), zemřel 1526 v b. u Moháče

Ranný novověk 16.-18. století

Renesance

- 14.-16. století, vznik v Itálii
- znamená znovuzrození antické kultury
- podporována i papeži a šlechtou
- renesanční člověk měl být vzdělán ve všech oborech lidského vědění
- malířství a sochařství – znalost lidského těla, zachycen duševní stav osob, světské náměty, realistické portréty, davové scény, krajiny, objevena perspektiva
- Leonardo da Vinci, Raffael Santi, Michelangelo Buonarroti

Humanismus

- nová metoda myšlení, opřená o vědecké poznatky
- do zájmu zkoumání člověk a svět
- důležité jazykové vzdělání – latina, hebrejštiny, řečtiny a národní jazyky
- 1445 vynález knihtisku – Johann Gutenberg, urychlena výroba knih, jsou levnější, dostupnější

Mikuláš Koperník (1473-1543)

- Země není středem Vesmíru

Galileo Galilei (1564-1642)

Položil základy fyziky:

- Zákon setrvačnosti
- Zákon volného pádu
- Slunce je středem vesmíru

Giordano Bruno (1548-1600)

- Vesmír je nekonečný
- zpochybnil Bibli jako zdroj astronomických poznatků

Zámořské objevy

- hledání cest do Asie
- lepší, rychlejší lodě, kompas, nové astronomické poznatky
- Kryštof Kolumbus nevědomky objevil americký kontinent (1492)
- Amerigo Vespucci (1454-1512) popsal americký kontinent, zanesl ho do map jako Nový svět
- Fernao de Magalhaes (1480-1521) poprvé obeplul Zemi 1519

Reformace

- snaha o nápravu církve a společnosti, návrat k Bibli a k prvotnímu křesťanství
- zasáhla skoro celou Evropu
- provázena selskými povstáními a náboženskými válkami
- 1555 mír augsburský ukončil válku v Německu – koho vládá, toho víra
- 1598 Edikt nantský vyhlásil ve Francii náboženskou toleranci
- rozštěpila západní křesťanství na katolíky a protestanty
- Reformátoři: Martin Luther, Jan Kalvín, Jindřich VIII.

Absolutismus a parlamentarismus

V Evropě existovaly tyto formy vlády:

- Absolutismus = forma vlády, kdy je panovník ustanoven od Boha a jeho vůle je zákonem: Francie, Svatá říše, Španělsko, Rusko
- Parlamentarismus = forma vlády, kdy je lid zastoupen parlamentem a vládne spolu s králem: Anglie, Nizozemí

České stavovské povstání

- Po Jagelloncích nastoupili na český trůn Habsburkové – porušovali náboženskou toleranci
- 1609 Rudolf II. (1555-1612) donucen šlechtou podepsat Majestát – přesto nedodržován, ani jeho nástupcem Matyášem (1557-1619)
- 1618 vypuklo české stavovské povstání, Matyáš sesazen z trůnu, novým českým králem zvolen Fridrich Falcký
- 1620 b. na Bílé Hoře - stavy poraženy
- 1621 popraveno 27 účastníků na Staroměstském náměstí v Praze
- Konfiskován majetek, emigrace 200 tisíc lidí
- 1627 vydáno Obnovené zřízení zemské – zákon stvrzující absolutní moc panovníka a katolické vyznání

Třicetiletá válka (1618-1648)

- Začala českým stavovským povstáním
- napětí mezi katolíky a nekatolíky vyústil v celoevropskou válku
- Zúčastnily se téměř všechny státy
- 1648 podepsán Vestfálský mír – nikdo fakticky nevyhrál
- Důsledky války:
 - Výrazný pokles obyvatelstva
 - Šíření epidemií (tyfus, mor, kurděje)
- Vznik baroka jako nástroje rekatolizace

Baroko

- nový umělecký sloh v 16.-18. stol.
- propagace katolické církve
- Vyjadřovalo pocity a potřeby člověka
- Typický je pohyb (je třeba ho obcházet), oblíbenými tvary jsou ovál či elipsa, asymetrie
- architektura: kostely, domy plné andělíčků, svatých, malované oblouky, spleť vzorů, ohnuté sloupy

Století vědy

- období mezi pol. 17. a pol. 18. století
- Nové objevy, znalosti a technologie
- Shromažďování nových poznatků, faktografických údajů, jejich třídění
- Pozorování různých jevů, experimenty
- Věda se soustředila na člověka, reálný svět, ekonomický pokrok a praktické využití poznatků
- Růst počtu obyvatel
- Manufaktury na vzestupu, jejich vrchol v pol. 18. stol.
- Vznik burz a akciových společností, bank
- Nové vrstvy obyvatelstva – podnikatelé a dělnictvo

Osvícenství

- Osvícenství je myšlenkový proud, který vyznává přesvědčení, že všechny problémy společnosti lze vyřešit lidským rozumem
- Od pol. 18. stol.
- Vyznávali rovnost před zákonem, ctili osobní svobodu
- Osvícenství převzali i panovníci – jejich úkolem je starat se o prosperitu země
- Zvyšování úrovně vzdělanosti, rušení nevolnictví, omezování cenzury, rozšiřování občanských svobod
- Osvícenské monarchie: Prusko, Rakousko, Španělsko, Dánsko, Portugalsko, Švédsko, Rusko
- Pouze ve Francii vedlo osvícenství k revoluci

John Locke (1632-1704)

- Vláda není od Boha
- Lidé mají právo vládu vyměnit, když nehájí jejich práva

Charles Louis Montesquieu (1689-1755)

- Rozdělil vládu práva na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní

Osvícenské reformy v Čechách

Marie Terezie (1717-1780)

- Snaha vybudovat jednotnou správu země
- Povzbudila průmysl, uvolnila obchod
- Dala sepsat půdu a obyvatelstvo
- 1774 zavedla povinnou školní docházku
- Reforma armády – jednotné uniformy, nová taktika boje, lepší zbraně

Josef II. (1741-1790)

- 1780 Toleranční patent - zrovnoprávnil katolickou církev s protestantstvím, pravoslavím a židovstvím
- Reforma církve - zrušil přes 700 klášterů
- 1781 zrušil nevolnictví

Novověk 19. století

Vznik USA

- Sedmiletá válka (1756-63) znamenala pro kolonie vysoké náklady
- 1773 tzv. bostonské pití čaje – na protest svrhli v Bostonu celý náklad čaje do moře – vypukla rebelie
- 1774 kolonie zastavili obchod s Anglií
- 1776 ve Filadelfii sepsáno Prohlášení nezávislosti – kolonie se odtrhly od Anglie
- 1775 - 1783 válka za nezávislost
- 1787 přijata ústava – moc rozdělena na zákonodárnou, výkonnou a soudní, velká pravomoc prezidenta, ústřední vláda
- 1791 vydána Listina práv – zajišťovala osobní svobody
- prezidentem se stal George Washington (1732-1799)

Občanská válka v USA

- po válce za nezávislost značný nárůst obyvatel a přistěhovalců, zvětšování území a hospodářský vzestup, šíření demokracie a budování nového amerického národa
- volná hranice a kolonizace znamenaly střety s Indiány, Indiáni neustále vytlačováni ze smluvních území, od 30. let 19. st. vznik indiánských rezervací
- rychlý vývoj, průmyslová revoluce - dostatek kapitálu, surovin, využití práce přistěhovalců a otroků
- nerovnoměrný vývoj států:
 - na S průmysl s volnou pracovní silou, zrušené otroctví
 - na J plantáže, především s bavlnou, otrokářství
- 1860 zvolen prezidentem Abraham Lincoln (1809-1865)
- 1861-1865 občanská válka – Konfederace (jižní státy, 11, pro otrokářství) proti Unii (severní státy, 23, proti otrokářství v nových státech)
- 1863 zrušil Lincoln otroctví
- několik bitev, 1863 rozhodující b. u Gettysburgu
- 1865 poraženo hl. město Konfederace Richmond
- na konci války byl Lincoln zastřelen
- vytvořen jednotný trh, USA nejvyspělejším státem světa

Velká francouzská revoluce

- Ludvík XVI. (1754-1793) vládne absolutisticky, utrácí peníze, zatímco je v zemi hlad
- Šlechta, duchovenstvo – osvobozeny od daní, ostatní obyvatelstvo – „třetí stav“ – platil daně, plnil i ostatní povinnosti, ale nemohl se podílet na vládě
- 14.7. 1789 útok davu na Bastilu (pevnost a vězení) - počátek revoluce
- Zrušen feudální systém – tím i celé uspořádání společnosti

- Schválena Deklarace lidských a občanských práv
- 1791 schválena ústava
- 1792 zrušena monarchie, 1793 popraven král s manželkou
- Vznik protifrancouzské koalice – Rakousko, Prusko, Velká Británie, Nizozemí, německé a italské státy, Španělsko
- V zemi chaos, boje o moc - teror – popraveno asi 40.000 lidí
- 1795 vláda svěřena Direktoriu – stabilizace situace, boje s nepřáteli
- 1799 převrat – k moci Napoleon Bonaparte

Napoleonské války

- 1804 se Napoleon prohlásil císařem Francie
- Zavedl mnoho reforem, vydal občanský zákoník, zlepšil vzdělávací systém, byl vynikající vojevůdce
- 1805 b. u Slavkova (bitva tří císařů) zvítězil nad Rakouskem a Pruskem
- 1812 invaze do Ruska se nezdařila, Napoleon přišel téměř o celou armádu (půl milionu mužů)
- 1813 b. u Lipska (bitva národů) – Napoleon podlehl Rusku, Prusku, Rakousku a Švédsku
- 1814 spojenci obsadili Paříž, byl uzavřen mír, Francie se vrátila do hranic roku 1792
- Napoleon internován na Elbu – uprchl, obnovil císařství (na 100 dní)
- 1815 b. u Waterloo – Napoleon definitivně poražen, vyhoštěn na ostrov Svaté Heleny, kde zemřel

Průmyslová revoluce

- INDUSTRIALIZACE = zavádění strojů do výroby, zakládání továren
- URBANIZACE = rozvoj měst a růst jejich významu
- Velká města se stala i centrem průmyslu
- Začala v Anglii, 1785 zkonstruován parní stroj Jamesem Watterem
- Postupem času parní stroje nahrazeny turbínami, naftou či elektřinou
- Stavba parníků, kanálů, železnice, nových silnic
- Rozvoj služeb (obchod, vzdělávání, opravy...)
- Růst počtu obyvatelstva ve světě, zvýšená životní úroveň
- Zcela se změnil způsob života člověka a společnosti

Rok 1848

- mezi lidmi se šíří nové ideály – svoboda, rovnost, občanské svobody, odstranění roboty, poddanství, zrovnoprávnění národnostních menšin, vznik národních států
- **Politické směry:**
 - Liberálové si přáli konstituční monarchii, na základě dohody s panovníkem
 - Radikálové chtěli národní svébytnost, sociální spravedlnost, republiku, nebáli se násilí
 - Socialisté: 1848 sepsán Komunistický manifest Karlem Marxem a Friedrichem Engelsem
- V Evropě propuklo na 50 revolucí, které byly nakonec potlačeny, nicméně přivedly do politiky velké masy lidí, se kterými se už v budoucnu muselo počítat

České národní obrození

- Snaha Habsburků o centralizaci říše – císař František I. (1768-1835) a kancléř Metternich pevně udržují absolutismus
- V popředí osvícenské myšlenky a vlastenectví – vědci se zabývají českými dějinami, literaturou a jazykem
- Založena Královská česká společnost nauk (1784)
- Vznik nakladatelství Česká expedice (1789)
- vznik česky psaných uměleckých i vědeckých děl
- 1818 založeno Národní muzeum
- Cílem bylo získat občanské svobody, rovnost – boj za politická práva českého národa
- vytvořen i český politický program -chtěli národní rovnoprávnost a zrušení feudálního systému, zrovnoprávnění ČJ s NJ
- Březen 1848 předložena petice císaři – císař uznal jazykové požadavky
- V červnu 1848 v Praze vypukly lidové bouře, potlačeny vojensky - zrušena robota na celém území, další požadavky zamítnuty
- 1848 na trůn usedá František Josef I. – z Boží milosti – návrat k absolutismu
- 1850 kancléřem Alexander Bach – cenzura, policejní režim

Dualismus v Habsburské monarchii

- 1867 – František Josef I. donucen okolnostmi přistoupit na rakousko-uherské vyrovnání a vydat ústavu
 - Uhři si vynutili rozsáhlou autonomii
 - Vznikly fakticky dva téměř nezávislé státy - Rakousko-Uhersko
 - společné zůstávají 4 věci: panovník, měna, armáda, zahraniční politika
- velké zklamání mezi českými politiky, kteří chtěli získat to samé, co Maďaři

Vznik národních států

- Vedoucí myšlenkou 2. pol. 19. st. nacionalismus – sjednocení rozdrobených států (Německo, Itálie), vznik samostatných států (Balkán)
- 1861 sjednocena Itálie (pod vedením sardinského království)
- 1871 sjednoceno Německo (pod vedení Pruska)
- Balkán pod nadvládou Turecka, stále feudální poměry – vypukly tzv. balkánské války
- 1912 se balkánské státy spojily proti Turecku a osvobodily se
- 1913 balkánské státy bojovaly proti sobě o území

Kolonialismus

- evropské mocnosti směřovaly svou koloniální expanzi do Ameriky, Indie, Asie a Afriky
- Své kolonie využívaly jako zdroje surovin a odbytiště pro své výrobky (vybírání daní, vyvlastňování nalezišť)
- Od poloviny 19. století investovaly kapitál přímo do kolonií – stavěly železnice, doly, využívaly levné pracovní síly – přímá politická kontrola kolonií
- 1884 konference v Berlíně o rozdělení Afriky – mocnosti si rozdělily Afriku, na konci 19. století byli v Africe samostatné jen Etiopie a Libérie

Klasicismus

- Víra v lidský rozum se odrazila i v umělecké tvorbě
- Inspirace v antice a renesanci
- Typická byla střízlivost, uměřenost, jasnost, harmonie, symetrie
- Architektura: Versailles, Louvre, Stavovské divadlo, Černínský palác, i celá města nebo čtvrti – Terezín, Petrohrad
- Malířství, sochařství: spíše dekorativní, dokonalost tvarů, především portréty

Společnost na přelomu století

Společnost

- Rychlý růst počtu obyvatelstva, zvláště střední vrstvy
- Masová migrace z venkova do měst, emigrace za oceán
- Zrod moderní světové ekonomiky
- Rychlejší šíření informací díky telegrafu
- Nárůst mezd i životní úrovně
- nárůst bohatství nerovnoměrný – nejvíce bohatli již bohatí
- dělníci žili v chudobě, v chudinských čtvrtích rostla kriminalita, alkoholismus
- Státy byly nuceny provést sociální reformy – starobní důchody, pojištění v nezaměstnanosti, nemoci či úrazu, regulace pracovní doby a podmínek práce (nejlépe na tom bylo Německo)

Nové objevy a inovace

- 1867 vynalezen dynamit – Alfred Nobel
- 1879 vynalezena žárovka – Thomas Alva Edison
- 1880 elektrický výtah, elektromobil a 1882 trolejbus – Werner Siemens
- 1882 bacil tuberkulózy, 1883 bacil cholery – Robert Koch
- 1883 vynalezen kulomet – Hiram Maxim
- 1885 vakcína proti vzteklině – Louis Pasteur
- 1885 Vůz s benzínovým motorem – Karl Benz
- 1888 pneumatika - André Michelin
- 1893 dieselový motor – Rudolf Diesel
- 1893 radiové vysílání – Nikola Tesla
- 1896 Bezdrátový telegraf – Guglielmo Marconi
- 1896 Paprsky X – Wilhelm Röntgen
- 1907 umělá hmota (bakelit) – Leo Baekeland
- Pásová výroba – Henry Ford
- Objev radioaktivity – Marie Curie Skłodowska

Postavení žen

- V 1. pol. 19. století nerovné postavení mužů a žen
- od žen se očekávala věrnost, péče o děti a domácnost, nepotřebovala vzdělání, kromě ručních prací, náboženství, čtení, psaní a počítání
- Až v 2. pol. 19. století ženy mohly získat vyšší vzdělání a maturitu a zajistit si tak živobytí, když se neprovdají
- Od 70. let mohly studovat na vysokých školách
- Nejvíce žen pracovalo jako dělnice, služky či v zemědělství
- Častěji byly zaměstnávány neprovdané
- Braly nižší plat a tak poptávka po jejich práci rostla

- Na přelomu století se ženám otevřel sektor služeb – byly písařkami, prodavačkami, úřednicemi, zdravotními sestrami, učitelkami – když se žena provdala, musela většinou z místa odejít
- Jako východisko z nouze byla prostituce, většina prostitutek byla dočasných

Emancipace a feminismus

- Po pol. 19. století se ženy začaly sdružovat – chtěly zpochybnit své podřadné postavení
- 1857 byl v Anglii uzákoněn rozvod
- V Německu od roku 1900 nebyly ženy vázány poslušností vůči svým mužům a otcům
- V Anglii, Francii i Německu směly nakládat volně se svým výdělkem či rodinným majetkem a založit si bankovní účet
- Na konci století se hlavním tématem stala možnost volit, nejradikálnější byly britské sufražetky
- Do roku 1914 mohly ženy volit pouze ve Finsku a Norsku

Moderna

- Nové umělecké a filozofické proudy – většinová společnost je spíše odmítala
- Charakteristický je individualismus a experiment
- Vzpoura proti tradicím
- Symbolismus, impresionismus, postimpresionismus, kubismus, futurismus, expresionismus, secese
- Vznik abstraktního umění

1. světová válka

Evropa před první světovou válkou

- boj o trhy, závody ve zbrojení, snaha udržet, rozšířit nebo získat nové kolonie
- Německo: nejagresivnější, velmi mocný stát, ale malé kolonie – snaha o nové rozdělení světa, obavy z Francie a Ruska
- Rakousko-Uhersko: mocenské záměry na Balkáně, 1908 anexe Bosny a Hercegoviny
- Rusko: snaha vytlačit Rakousko-Uhersko z Balkánu
- Francie: snaha získat zpět Alsasko-Lotrinsko (přišlo o něj při válce s Německem) – velké zásoby železné rudy

Nepřátelské bloky

- 1882 Trojspolek – Německo, Rakousko-Uhersko, Itálie – později nazývány Ústřední mocnosti
- 1907 Trojdohoda – Rusko, Francie, Británie
- Neutralitu vyhlásily: Švédsko, Norsko, Dánsko, Nizozemsko, Španělsko, Švýcarsko, počátku i USA

Záminka konfliktu

- Záminka konfliktu: atentát na Ferdinanda d'Este (rakouský následník trůnu) a jeho manželku v Sarajevu 28.6. 1914 – o měsíc později vyhlásilo RU válku Srbku

1. světová válka

- světová válka je první velký celosvětový konflikt,
- do války zataženo 34 států z 54, padlo 10 mil. vojáků, 20 mil. zraněno
- hlavní tíha války v Evropě – rozhodující válčičště, zpustošené oblasti

Průběh války

- 16.8. 1914 německý útok na Francii → 5-15.9. 1914 b. na Marně Němci zastaveni – následovala snaha obejít nepřítele – boj o pozice – válka se změnila v zákopovou
- březen 1915 b. u Yper – poprvé použity bojové plyny – zemřelo 15 tis. mužů
- únor-září 1916 b. u Verdunu (600 tis. obětí) fr. a br. vojska se ubránila
- červenec-listopad 1916 b. na Sommě – spojencům se nepodařilo porazit vojska ÚM
- noví spojenci na obou stranách: Dohoda – Srbsko, Itálie, Řecko, Rumunsko ..., ÚM – Turecko a Bulharsko
- vyčerpání a neschopnost obou stran dosáhnout většího úspěchu → poč. 1917 hospodářská, sociální a politická krize válčících států (příděly potravin i jiného zboží, prodloužení pracovní doby, ženy nahradily muže v práci, trh ovládly náhražky)
- Červenec 1917 b. u Zborova – vznik československé armády obrat ve válce způsobily až revoluce v Rusku a vstup USA do války

Rusko 1917

- válka odhalila slabiny Ruska, hospodářství nestačilo zabezpečit ani vojáky ani civilisty → stávkový → březen abdikace cara Mikuláše II. v zemi vládla Prozatímní vláda – v čele Kerenskij

- 7. listopadu 1917 Velká říjnová socialistická revoluce – bolševici (radikální socialisté) v čele V.I. Lenin („Půda, mír a chléb“)
- 3.3. 1918 uzavřen separátní mír s Německem v Brestu Litevském
- car i s rodinou zavražděn

USA a konec války

- USA podporovaly Dohodu, zásoby surovin, potravin, munice, peněžní půjčky
- Německo potápělo i neutrální americké lodě
- → vstup USA do války duben 1917
- V létě 1918 Němci zatlačeni až k hranicím Německa → císař Vilém II. abdikoval
- 11.11. 1918 podepsáno příměří v Compiègne

Svět po 1. světové válce

Pařížská mírová konference

- Vítězné státy chtěly kompenzaci ztrát, chtěly si diktovat podmínky
- Zúčastnilo se 27 států podílejících se na vítězství Dohody
- Nezúčastnilo se Rusko – probíhala zde občanská válka
- Poražené státy byly pozvány jen, aby podepsaly podmínky míru.

Mírová smlouva s Německem

- Podepsána v červnu 1919 ve Versailles
- Ztráta všech něm. kolonií
- Ztráta 1/8 území
- Sársko předáno na 15 let pod správu Společnosti národů
- Demilitarizace Porýní (50 km široký pás východně od řeky)
- Zrušena všeobecná branná povinnost, armáda jen 100 tisíc mužů, zakázáno vojenské loďstvo
- Placení válečných reparací

Mírová smlouva s Rakouskem

- podepsána v září v St. Germain 1919
- Potvrdila rozpad Habsburské monarchie
- Ztráta území na Jihu (It.)
- Zákaz spojení s Německem

Nové rozložení světa po 1. světové válce

- Zánik 4 monarchií (Rakousko, Německo, Turecko, Rusko)
- Vznik nástupnických států (ČSR, Jugoslávie, Maďarsko, Polsko ...)

Společnost národů

- Společnost národů vznikla 1919 jako výsledek mírových jednání
- Jejím cílem bylo udržet trvalý mír
- Ve Společnosti národů nebyly Rusko ani USA

Vznik Československa a První republika (1918-1938)

Vznik Československa

- 28.10. 1918 vznik samostatné Československé republiky, prezidentem Tomáš Garrigue Masaryk, předsedou vlády Karel Kramář
- Ústava byla vydána roku 1920.

Ústava z roku 1920

- zaručovala všechna občanská práva a svobody
- zaručovala nedotknutelnost soukromého majetku
- myšlenku jednotného československého národa (Češi a Slováci jsou dvě větve jednoho národa)
- uznala židovskou národnost

Problémy nově vzniklé republiky

- Národnostní složení (Češi a Slováci tvořili 2/3 obyvatel, Němci 23%, Maďaři 5,5%, Rusíni 3,4%, Židé 1,4%, Poláci 0,6%)
- zajištění územní celistvosti (Maďarsko se nechtělo vzdát Slovenska, vytvoření 4 německých provincií, které se chtěly připojit k Rakousku)

Československé hospodářství

- Hospodářsky nejsilnější nástupnický stát
- 70% výroby Habsburské monarchie v českých zemích
- Dvě nestejně vyvinuté oblasti (zaostalé Slovensko a Podkarpatská Rus)
- Pronikání zahraničního kapitálu
- 1919 měnová reforma – odloučení od rakousko-uherské měny

Zahraniční politika ČSR

- Snaha posilovat své postavení ve střední Evropě v rámci mírových smluv
- 1921 vytvořena Malá dohoda s Jugoslávií a Rumunskem proti snahám Maďarska
- 1935 uzavřeny spojenecké smlouvy s Francií a SSSR

Konec První republiky

- 1935 prezidentem Edvard Beneš, volby vyhrála Sudetoněmecká strana
- Snaha sudetských Němců o rozbití republiky

- 29.9. 1938 podepsána Mnichovská dohoda (VB, Francie, Itálie a Německo), ČSR muselo odstoupit Německu pohraniční oblasti

20. léta 20. století

Velká Británie

- Zůstala sice nejsilnější evropskou mocností, ale značně závislá na USA
- Hluboká hospodářská a sociální krize

Indie

- snaha VB po válce Indii ještě více připoutat k sobě
- silné protikoloniální hnutí, do čela M. Ghándí

Francie

- opora o nacionalismus
- Přísná úsporná opatření, zvyšování daní
- Usilí o hegemonii (nadvládu) na evropském kontinentě
- Ostrý protiněmecký postoj, vojenský zásah v Porúří kvůli placení reparací 1923

Itálie

- Těžká krize
- 1922 převzali fašisté bez odporu vládu, Benito Mussolini předsedou vlády

Německo

- 1919 vznik Německé demokratické republiky (Výmarská republika)
- Vysoká inflace, chaos
- 1923 potlačen fašistický puč Adolfa Hitlera v Mnichově, zakáz NSDAP
- Růst nacionalismu a militarismu
- 1926 vstoupilo Německo do Společnosti národů

Rusko

- občanská válka a intervence spojenců
- 1921 hladomor, zemřelo více než 5 milionů lidí
- 1922 založen Svaz sovětských socialistických republik (SSSR)
- 1924 k moci Stalin
- Znárodnění majetku a industrializace – budování těžkého a zbrojního průmyslu
- Kolektivizace zemědělství – vznik kolchozů
- pokles zemědělské produkce, hladomory (1932-33 zemřelo asi 5 milionů lidí)
- růst sítě gulagů (pracovní tábory), zostřování třídního boje, hromadné čistky
- SSSR se stal průmyslovou velmocí a obsadil místo hned za USA
- nízká životní úroveň obyvatelstva

USA

- Nejsilnější průmyslová a finanční velmoc
- Protekcionismus = ztráta zájmu o problémy jiných zemí a ochrana vlastních zájmů

- Odmítly vstoupit do Společnosti národů
- Omezení přistěhovalectví

Japonsko

- Rychlý hospodářský rozvoj
- expanze po celém Dálném východě, snaha o ovládnutí Číny
- 1921-22 Washingtonská konference – Čína uznána nezávislým státem
- Růst japonského nacionalismu a hlásání nutnosti války proti USA

Čína

- neexistovala ústřední moc
- 1911 sesazen císař, vlády se ujala národní strana Kuomintang
- radikalizace mas a růst vlivu Komunistické strany
- občanská válka mezi pravicovou (Kuomintang, Čankajšek) a levicovou (Kom. strana, Mao Ce-Tung) částí obyvatelstva

Totalitarismus

Všeobecné znaky totalitního hnutí

- vláda jedné strany – tzv. „státostrana“, velice centralizovaná
- potlačení nebo vytlačení opozice – represe, rozsáhlá kontrola
- potlačení jakékoli formy zastupitelského systému (demokracie)
- veškeré oblasti života podřízeny ideologii
- neustále vyžadovaná politická aktivita (ovšem řízená a kontrolovaná)
- stát ovlivňuje veškeré konání společnosti
- podřízení jedince celku, kolektivismus
- absence kontroly moci, ignorování zákonů, bezohledné prosazování cílů
- oficiální ideologie – označení nepřítele, neomylnost, dogmatismus

Fašismus a jeho znaky

- zpochybnění rozumu, zdůraznění emocí
- sociální darwinismus – právo na existenci mají jen ti nejsilnější, odmítání humanismu, soucitu
- vůdcovský princip – rozdělení společnosti na elitu a masy
- sociální jistoty pro dělníky, kontrola státu nad ekonomikou – kontrola mezd, zákaz stávek
- bezpodmínečná poslušnost občana vůči státu
- militantní nacionalismus (přesvědčení o výjimečných kvalitách národa, účelová interpretace), vyvyšování vlastního národa

Nacismus a jeho znaky

- vychází z fašismu, stejné znaky
- základem rasismus a antisemitismus
- nejvyšší rasa je árijská – tvořivá, výjimečná, nadřazená, ostatní rasy ne tak dokonalé
- Židé označení za nositele veškerého zla – pronásledování, vylučování ze společnosti, holocaust
- antibolševický postoj, pronásledování

Socialismus a jeho znaky

- princip solidarity – všichni se mají mít stejně dobře
- sociálně spravedlivá společnost
- plánovaně řízená ekonomika
- upřednostňování práv a zájmů kolektivu

- výrobní prostředky (továrny, kolchozy ...) mají patřit všem, celé společnosti
- likvidace společenských tříd
- potírání náboženství
- zákaz cestování
- kontrola života občana – i soukromého života, společné trávení volného času ...
- povinnost podílet se na práci pro společnost - brigády

30. léta 20. století

Světová hospodářská krize

- 1929-1933 světová hospodářská krize
- začala krachem na newyorské burze 24.10. 1929 a brzy zasáhla celý svět
- pokles průmyslové výroby, finanční a zemědělská krize, rozvrácen zahraniční obchod
- nutnost zásahů do hospodářství
- USA těžce zasaženy, 1932 prezident F.D. Roosevelt vyhlásil program New Deal (Nový úděl) – zavřeny všechny banky, zákaz vývozu Au a Ag, snížil mzdy a důchody státním zaměstnancům, pomoc nezaměstnaným
- Totalitní režimy využili situace a přitáhly masy lidí

Politika Appeasementu

- v mezinárodní politice tzv. politika appeasementu = politika ústupků a usmiřování, oddálení válečného konfliktu ustupováním
- neintervence ve španělské válce
- Anglie chtěla zabránit válce, ustupování Hitlerovým požadavkům

Situace ve Španělsku

- Jako důsledek hospodářské krize svržena monarchie a vyhlášena republika 1931
- 1936 fašistický puč v čele generál F. Franco
- na pomoc republikánské armádě dobrovolníci z mnoha zemí
- Na pomoc fašistům italské a německé jednotky
- krvavá občanská válka 1936-1939, zvítězili fašisté
- diktatura generála Franca trvala až do roku 1975

Německá agrese v Evropě

- 1933 Hitler říšským kancléřem, rozpuštěn říšský sněm, nastolena diktatura
- 1935 Norimberské zákony – zbavili občanství každého, kdo nemohl prokázat árijský původ
- 1938 křišťálová noc – vypáleny synagogy, rabování židovských obchodů, vraždění
- 11.3. 1938 tzv. anšlus (násilné připojení) Rakouska - německé vojsko obsadilo Rakousko
- v květnu 1938 se kolem hranic ČR začala hromadit německá vojska – v září podepsána Mnichovská dohoda

Druhá republika a Protektorát Čechy a Morava

Druhá republika (1938-1939)

- Po Mnichovu ztráta 30% území s 33% obyvatelstva
- Ztráta většiny uhelných dolů a 40% velkých průmyslových podniků
- Ochromen hospodářský život
- Znemožněna vojenská obrana státu
- 5.10. 1938 abdikoval prezident Beneš
- Vyhlášena autonomie Slovenska a Podkarpatské Rusi
- Prezidentem Emil Hácha (1938-1945), premiérem Rudolf Beran
- Přijat zmocňovací zákon – umožňoval vydávat zákony a měnit ústavu bez schválení parlamentem
- Německo stupňovalo nátlak – požadovalo vypovězení spojeneckých smluv a vystoupení ze Společnosti národů
- 14.3. 1939 vznikl samostatný Slovenský štát
- 15.3. 1939 zbytek státu obsazen německými vojsky, vyhlášen Protektorát Čechy a Morava

Protektorát Čechy a Morava

- Veškerou politickou a hospodářskou moc měl říšský protektor – Konstantin von Neurath
- Rozpuštěny politické strany a společenské organizace (Junák, Sokol)
- Vnik československých vojenských jednotek ve Francii a SSSR, později ve VB
- Perzekuce proti obyvatelstvu – Židé, kněží funkcionáři KSČ a spolků, vrcholní kulturní představitelé odvezeni do koncentračních táborů
- Vznik odbojových organizací: Politické ústředí, Obrana národa, Petiční výbor Věrní zůstaneme
- Kolaborace= spolupráce s okupanty – nejznámější kolaborant Emanuel Moravec, ministr školství, fašistické organizace (Vlajka)
- 1941 protektorem Reinhard Heydrich
- Zesílena perzekuce, vytvořeno židovské ghetto v Terezíně, likvidace Romů
- 27. 5. 1942 spáchán atentát na Heydricha (Jan Kubiš a Jozef Gabčík) – vypukla tzv. heydrichiáda = masové zatýkání, popravy (asi 1500 lidí), vězení, hledání viníků
- 1942 vypáleny Lidice, 24. 6. 1942 Ležáky
- Ve snaze zničit odboj vypalovány a ničeny další vesnice – Prlov, Javoříčko, Ploština, Zářkov

Čs. reprezentace v zahraničí

- 1939 v Paříži vytvořen Československý národní výbor, uznán VB a Francií, vytvořil vlastní vojenskou jednotku, po pádu Francie přesídlil do Londýna
- V Londýně vytvořena prozatímní vláda, prezidentem E. Beneš, předsedou vlády Jan Šrámek a ministrem zahraničí Jan Masaryk
- Čs. piloti si získali slávu a uznání v bitvě o Anglii, ostatní jednotky bojovaly např. v S Africe, v Jugoslávii, na Stř. východě
- Po vstupu SSSR do války uzavřena smlouva o vytvoření jednotky v Buzuluku pod vedením Ludvíka Svobody, tato jednotka nasazena do bojů u Sokolova 1943 i v Dukelském průsmyku 1944
- Beneš začal vyjednávat se SSSR, aby se po válce nevměšoval do politických záležitostí státu
- 12. 12. 1943 podepsána se SSSR smlouva o přátelství a vzájemné spolupráci
- Stalin souhlasil s poválečným vysídlením Němců, za to získal Podkarpatskou Rus
- 19. 8. 1944 vypuklo Slovenské národní povstání, snaha osvobodit Slovensko – neúspěšné
- Březen 1945 sestavena v Moskvě nová čs. vláda, předsedou Zdeněk Fierlinger
- 5. 4. 1945 vyhlášen Košický vládní program – spolupráce se SSSR, znárodnění a konfiskace majetku

Osvobození Československa

- 5. 5. 1945 vypuklo Pražské povstání, na pomoc Vlasovci (ruští vojáci bojující na německé straně)
- 8. 5. 1945 republika osvobozena spojeneckými i sovětskými vojsky – demarkační čára osvobození byla Karlovy Vary – Plzeň – České Budějovice

2. světová válka

Příprava na válku

- Hitler rozhodl o likvidaci ČSR, 15.3. 1939 vytvořen Protektorát Čechy a Morava
- VB a Francie přešly k politice poskytování záruk ohroženým zemím
- SSSR v srpnu 1939 podepsal s Německem pakt o neútočení (Pakt Ribbentrop-Molotov)

Počátek 2. světové války

- největší ozbrojený konflikt v dějinách lidstva
- 2 bloky: 1) Německo, Itálie, Japonsko a další
2) Spojenci: Velká Británie, USA, SSSR, fr. odboj
- 1. 9. 1939 přepadlo Německo Polsko → VB a Francie vyhlásili válku Německu – do dubna 1940 stály jednotky spojenců nečinně - tzv. podivná válka
- Polsko padlo na konci září a bylo rozděleno mezi Německo a SSSR

Západní a severní Evropa

- jaro 1940 útok Německa na severní a západní Evropu → obsazeno Dánsko, Norsko, Nizozemí, Belgie, Lucembursko
- 1940 vstoupila do války Itálie
- 22. 6. 1940 kapitulace Francie, část fr. jednotek odešlo do VB, zformován zahraniční odboj v koloniích
- jižní část Francie s centrem ve Vichy obsazena až 1942
- srpen 1940-květen 1941 letecká b. o Anglii, Němci utrpěli první významnou porážku

Balkán a Afrika

- válku na Balkáně začala Itálie: poraženo Řecko a Jugoslávie
- 1940 italská vojska obsadila britské državy ve východní Africe
- na pomoc německé Afrika Korps pod velením Erwina Rommela
- 1942 německo-italské sbory zastaveny u El Alamejnu
- od listopadu 1942 na pomoc USA,
- 1943 něm. a it. vojska v Africe kapitulovala

Východní fronta

- listopad 1939-březen 1940 válka SSSR x Finsko, Finsko kapitulovalo, muselo podstoupit území Karelské šíje
- SSSR anektoval Estonsko, Litvu a Lotyšsko, část území Rumunska
- 22.6. 1941 přepadlo Německo SSSR, 3 strategické směry útoku → Leningrad, Moskva a jižní oblasti
- prosinec 1941 Němci zastaveni před Moskvou, sovětská protiofenziva
- 1942-1943 b. o Stalingrad – Němci kapitulovali

- červenec-srpen 1943 velká tanková b. u Kurska, vítězství sovětů, osvobození Ukrajiny, Krymu, Kavkazu
- 1944 prolomena blokáda Leningradu, Rudá armáda převzala na východní frontě iniciativu

Tichomoří

- 7.12. 1941 útok Japonska na Pearl Harbor → vstup USA do války
- 1941-1942 obsadili Japonci Barmu, Filipíny, Hongkong, Vietnam, Indonésii, Malajsii, Singapur, Thajsko a tichomořské ostrovy
- květen 1942 b. v Korálovém moři – zastaven útok na Austrálii
- 3.-7. 6. 1942 letecká b. o Midway Japonci poraženi
- USA a spojenci pak dobývali okupovaná japonská území

Osvobozování Evropy

- léto 1943 vylodění spojenců na Sicílii
- září 1943 kapitulace Itálie
- Na severu Itálie tvrdé boje až do konce války
- 6.6. 1944 invaze spojeneckých vojsk v Normandii → otevření západní fronty v Evropě
- osvobozena Francie a Belgie
- v září 1944 byli spojenecké jednotky na hranicích Německa
- aktivizace národně osvobozeneckých hnutí v okupovaných zemích
- poslední pokus o zastavení Spojenců v Ardenách na přelomu 1944/1945
- 25.4. 1945 se americké a sovětské armády setkaly v Torgau na Labi
- 2.5. 1945 pád Berlína, Hitler mezitím spáchal sebevraždu
- 7.5. 1945 podepsána v Remeši kapitulace Německa (Alfred Jodl)
- válka v Evropě skončila oficiálně 8.5. 1945 ve 23.01 hod.

Konec 2. světové války

- V Tichomoří válka pokračovala
- postupné osvobozování jihovýchodní Asie
- 6.8. 1945 a 9.8. 1945 svrženy atomové pumy na Hirošimu a Nagasaki → zlomena japonská vůle k odporu
- 8.8. 1945 vyhlásil Japonsku válku SSSR
- 2.9. 1945 podepsána kapitulace Japonska na lodi Missouri
- okupační správa Japonska svěřena D. MacArthurovi

Holocaust (šoa)

Židé

- Jejich náboženské a kulturní zvyklosti byli příčinou diskriminace
- křesťanství označilo Židy za vrahy Ježíše Krista
- Židé omezování i praktickém životě, nuceni žít v ghettech, oddělení od většinového obyvatelstva
- Ghetto je městská část ohrazená hradbami a vyčleněná pouze pro Židy
- Židé nesměli vlastnit ani si pronajímat půdu, ani na ní pracovat, řemeslo mohli vykonávat pouze v ghettu, nejčastěji tak Židé pracovali jako finančníci, maloobchodníci či lékaři
- Postavení Židů se zlepšilo až v 2. pol. 19. století, kdy byli zrovnoprávněni s ostatním obyvatelstvem
- Přesto řada středověkých protižidovských postojů přežívá dodnes

Antisemitismus

= projevy nenávisti vůči Židům

- Antisemitismus se stal programem mnoha politických stran

Konečné řešení židovské otázky

- Září 1935 přijaty Norimberské zákony – Zákon o říšském občanství, zbavil občanství a politických práv veškeré neárijské obyvatelstvo, Zákon na ochranu německé krve a německé cti zakazoval smíšená manželství
- 1938 křišťálová noc – drancování židovských obchodů, pálení synagog
- snaha Židů o emigraci, bylo ale jen málo zemí, které byly ochotné je přijmout.
- Po dobytí Polska (2 miliony Židů) bylo jasné, že není Židy, kam vysídlit, proto se začala zřizovat ghetta, která měla být přechodnou stanicí před konečným řešením
- Na jaře 1941 padlo i definitivní rozhodnutí o vyhlazení Židů žijících v Říši, pod německou sféru vlivu v té době spadalo 11 milionů Židů
- Vraždění probíhalo ve vyhlazovacích táborech (Belzec, Sobibor, Treblinka) pomocí výfukových plynů
- Od roku 1942 směřovaly všechny transporty do Osvětimi, kde bylo vraždění efektivnější, byl používán plyn Cyklon B
- Celkem bylo vyvražděno 6 milionů evropských Židů (z Německa, Rakouska, Francie, Dánska, Norska, Itálie, Řecka, Slovenska, Maďarska a dalších)

Genocida Romů

- Romové byli určeni za rasově méněcenné a z tohoto důvodu byli též určeni k likvidaci
- Jejich osud byl podobný Židům

- Do konce ledna 1940 měli nařízeno usadit se a zanechat kočovného života
- Od srpna 1940 byli někteří posíláni do kárných táborů (Lety u Písku, Hodonín u Kunštátu)
- Od roku 1943 byli Romové v celé Říši posíláni do Osvětimi, výjimky, které nebyly zahrnuty do transportů, byly posílány ke sterilizaci.
- Počty jejich obětí jsou pouze odhadovány, z původních 17.000 Romů žijících na území Protektorátu jich přežilo cca 800

Svět po 2. světové válce

První poválečná léta

- Po válce Evropa poničená, potřeba obnovy průmyslu, zemědělství i dopravy
- Ideologické rozpory mezi spojenci
- 1946 projev Winstona Churchilla ve Fultonu – použil označení „železná opona“

Marshallův plán 1948

- Rozsáhlý plán hospodářské pomoci Evropě
- Navrhl ho americký ministr zahraničních věcí George C. Marshall (1880-1959)
- 22 miliard dolarů, rozděleno mezi 16 států
- SSSR odmítl a donutil odmítnout i státy pod svou sférou vlivu

Organizace spojených národů (OSN)

- Má zajišťovat světový mír
- Nahradila Společnost národů
- Ustanovena 1945
- Charta OSN obsahuje:
 - Ochrana míru
 - Garance sociálního pokroku
 - Zvyšování obecného blahobyt
 - Ochrana lidských práv
- Výkonnou pravomoc má Rada bezpečnosti OSN
- 1948 vydána Všeobecná deklarace lidských práv
- Součástí OSN jsou i Mezinárodní měnový fond (MMF), Organizace pro výživu a zemědělství (FAO), Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO) aj.

Poválečné Německo

- Vítězné mocnosti si Německo rozdělily do 4 okupačních zón, Berlín také
- 1945-46 Norimberský proces – obviněno 22 hlavních nacistických vůdců, obžalováni z válečných zločinů, ze zločinů proti lidskosti a proti míru
- Snaha o obnovu Německa, rozdílné názory na další vývoj
- Krize mezi spojenci vyvrcholila v červnu 1948, SSSR uzavřel celý Západní Berlín a přerušil dodávky elektřiny - tzv. berlínská krize
- Američané vytvořili letecký most a Berlíňany (2 miliony) zásobovali, blokáda trvala až do května 1949
- Rozdělení Německa již bylo nevyhnutelné
- V květnu 1949 vznikla Spolková republika Německo (SRN) – kancléř Konrad Adenauer, v říjnu 1949 pak Německá demokratická republika (NDR) – v čele Walter Ulbricht

Korea

- Po válce ustanovena okupační správa USA a SSSR, Korea byla rozdělena 38. rovnoběžkou
- 1948 vyhlášena Korejská republika (Li Syn-man) a Korejská lidově demokratická republika (Kim Ir-sen)
- 1950-1953 Korejská válka, KLDR otevřeně podpořena Sovětským svazem a Čínou
- 1953 uzavřeno příměří, dosud nebyla podepsána mírová smlouva

Východní blok v 50. a 60. letech

Vytvoření východního bloku

- Většinu zemí střední a jihovýchodní Evropy na konci 2. světové války obsadila Rudá armáda – SSSR se vměšoval do záležitostí států
- Komunistické strany zemí měli zdánlivě ústavní cestou ustavit prosovětské režimy
- Používaly tyto metody: spojování se s menšími levicovými stranami, ovládnutí silových složek (armády, policie), likvidace oponentů, manipulace při volbách
- 1946-1948 se komunisté chopili moci v Bulharsku, Rumunsku, Albánii, Jugoslávii, Maďarsku, Československu a Polsku

Sjednocení východního bloku

- Pod dohledem SSSR probíhalo ideologické, politické i hospodářské sjednocování
- 1949 založena Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP), jako protipól ekonomické integrace západní Evropy
- 1955 založena Varšavská smlouva – obranná aliance proti „imperialistům“, protiklad NATO, na obranu socialismu, řízena zcela z Moskvy

Protisovětské revoluce

- Červen 1953 - povstání v NDR potlačeno sovětským vojskem
- Červen 1956 - povstání v polské Poznani, vojensky potlačeno
- V Polsku nástup vlády Wladysława Gomułky – ukončena násilná kolektivizace, zmírněna cenzura a dohled nad církví
- Říjen 1956 - povstání proti Sovětům v Maďarsku – vláda s Imrem Nagym provedla hospodářské reformy, vyhlásila neutralitu a vystoupila z Varšavské smlouvy - krvavě potlačeno, asi 4000 mrtvých
- Revoltující lidé neusilovali o svržení komunistického režimu, spíše chtěli větší nezávislost na Sovětském svazu a lepší životní podmínky

Stalinovi nástupci

- 5. března 1953 zemřel Stalin – nástupcem se stal Nikita Chruščov
- 1956 Chruščov kritizoval na Stalina – uvolnění mezinárodních vztahů
- 1962 tzv. karibská krize – SSSR umístil na Kubu jaderné rakety – svět na pokraji jaderné války
- Sílí kritika Chruščova – špatná zemědělská politika, zhoršení vztahů s Čínou, nevyzpytatelnost jeho chování
- 1964 odvolán z funkce a nahrazen Leonidem Brežněvem
- Brežněv zůstal u moci až do 1982 – v rámci východního bloku nedovolil žádnému státu se vzdálit od vyžadované politické linie (viz. Okupace ČSSR 1968)
- V mezinárodní politice se snažil o uvolnění vztahů a odzbrojování

Sovětský kosmický program

- Součástí americko-sovětského soupeření se staly i lety do vesmíru
- 1957 vypustili Sověti družici Sputnik na oběžnou dráhu
- 12. 4. 1961 se kosmonaut Jurij Gagarin (1934-1968) stal prvním člověkem vyslaným do vesmíru v lodi Vostok 1
- 1963 se do vesmíru podívala první žena Valentina Těreškovová (*1937)
- Postupně se ale projevíly ekonomické problémy
- Prvního člověka na měsíci- Neila Armstronga - tak měli Američané 20. 7. 1969 v lodi Apollo 11

Čína

- Již před 2. světovou válkou v Číně soupeření Kuomintangu a komunistů (Mao Ce-tung)
- 1946 - 1949 občanská válka, komunisté zvítězili, vyhlášena Čínská lidová republika
- Kuomintang se stáhl na Tchajwan a deklaruje ho jako samostatný stát
- 1966 zahájena tzv. kulturní revoluce – ničení starých památek, pokusy o ryze komunistické hospodaření, pronásledování nepřátel státu, trvala 10 let – země velmi poškozena

Západní blok v 50. a 60. letech

Politická situace

- 1952 královnou Velké Británie Alžběta II. – ztráta kolonií, velké sociální změny, problémy s katolickým Severním Irskem
- 1956 tzv. **suezské krize** – Egypt znárodnil Suezský průplav (největšími akcionáři byli Britové a Francouzi) – Izrael, VB a Francie na Egypt zaútočili, na příkaz OSN se museli Britové a Francouzi stáhnout
- Ve Francii nestabilní vlády, boje v koloniích, 1958 se stal prezidentem Charles de Gaulle
- 1961 postavena **berlínská zeď** kvůli velké emigraci z NDR do SRN

Hospodářství

- Hospodářsky vyspělejší než východní blok
- 1950 dosáhly země své předválečné výroby
- Z Evropy vymizel hlad, lékařská péče se velmi zkvalitnila
- Rozsáhlá sociální opatření – zdravotní a sociální pojištění, sociální dávky, investice do vzdělání
- Snížil se počet lidí pracujících v zemědělství
- Nárůst pracovních sil v průmyslu

Hospodářská integrace

- 1950 vytvoření **Evropského společenství uhlí a oceli** – podpora rozvoje těžkého průmyslu (členy SRN, Francie, Itálie, Belgie, Nizozemí, Lucembursko)
- 1957 vytvořily tytéž státy **Evropské hospodářské společenství (EHS)** a **Evropské společenství pro atomovou energii (EUROATOM)**
- 1959 ustaveno **Evropské sdružení volného obchodu (ESVO)**, členy Británie, Dánsko, Norsko, Finsko, Island, Lichtenštejnsko, Portugalsko, Rakousko, Švédsko a Švýcarsko)

Vojenská integrace

- Obava západoevropských států z agrese SSSR
- 1948 podepsán **Bruselský pakt** – Benelux, VB a Francie – kolektivní obrana proti SSSR
- 1949 vytvořena **Severoatlantická aliance (NATO)**, sídlo v Bruselu (Belgie)
- 1952 přijato Řecko a Turecko, 1955 Německo (SRN)
- 1999 přistoupili Česká republika, Polsko a Maďarsko

USA

- Po 2. světové válce největší velmocí světa, rychlý růst ekonomiky
- Trumanova Doktrína zdržování komunismu – snaha v nově vzniklých zemích zabránit nastolení komunismu
- 1950-1954 hon na komunisty ve státních službách
- 1961 prezidentem John F. Kennedy – intervence na Kubě, kosmický program
- 1964 účast ve válce ve Vietnamu (až do 1973)
- Velké sociální reformy – snaha zlepšit životní úroveň všech Američanů, zvýšení přistěhovaleckých kvót
- Menšiny se ve velkých městech často sdružovaly a vytvářely tak ghetta, často v centrech, která chátrala
- Největším sociálním problémem byla rasová segregace na jihu stále - oddělená veřejná doprava, černošské školy, podřadná povolání, minimální mzda
- Bojovníkem za rovnoprávnost černochů se stal Martin Luther King (1929-1968) – zahájil nenásilné protesty (bojkot autobusové dopravy), postavení černochů se začalo zlepšovat

Kuba

- 1952 vojenský převrat na Kubě – Fulgencio Batista – autoritativní proamerický režim, korupce, kriminalita, hospodářská stagnace
- 1956 revoluce v čele s Fidelem Castrem – socialistické reformy, USA vyhlásily obchodní embargo (trvá do dnes)
- 1961 vylodění USA v Zátocě sviní – invaze neúspěšná
- 1962 tzv. karibská krize

Československo 1945-1960

Poválečné Československo

- Československo obnoveno v předmnichovských hranicích bez Podkarpatské Rusi
- Z popularity Rudé armády a SSSR (osvoboditelé) těžila Komunistická strana Československa (KSČ)
- Až do 28. října 1945 neexistoval parlament, rozhodnutí vlády byly prováděny prezidentskými dekrety
- Odsun cca 3 milionů Němců do Německa a Rakouska
- Půda zkonfiskovaná Němcům, Maďarům či kolaborantům byla v rámci pozemkové reformy přerozdělena (ministerstvo zemědělství měla KSČ – zisk podpory na venkově a v pohraničí)
- 28. října 1945 vydány dekrety o znárodnění – banky, pojišťovny, průmysl, doly, továrny s více jak 150 zaměstnanci
- Základní potraviny, metrový textil pouze na přiděl, humanitární pomoc OSN
- Nedostatek pracovních sil (vysídlení Němců, návrat žen do domácností, studentů do škol...)

Nástup KSČ k moci

- Snaha zjednodušit a zefektivnit politický systém, vytvořena tzv. Národní fronta – 6, později 8, povolených stran, tento systém nepočítal s parlamentní opozicí
- 1946 volby vyhrála KSČ (38%), výsledky voleb uplatněny i na krajské a místní úrovni, získali 9 ministerstev (především vnitra, informací, zemědělství, financí), předsedou vlády se stal Klement Gottwald
- Komunisté chtěli spolupráci se SSSR, odmítnut Marshallův plán – odpor nekomunistů
- 20. února 1948 podepsalo 12 nekomunistických ministrů demisi (jako protest proti nesplnění usnesení vlády), komunisté rozpoutali masové nátlakové akce – stávky, demonstrace, zakládání ozbrojených složek – tzv. lidových milicí
- 25. února 1948 Beneš demisi přijal a jmenoval novou vládu s 13 komunisty = tzv. Vítězný únor

Komunismus v ČSR

- 9. května 1948 přijata nová ústava – cílem státu je budování socialismu, Beneš ji odmítl podepsat a abdikoval
- Prezidentem zvolen Klement Gottwald, ČSR se stala součástí východního bloku, byla podřízená SSSR
- KSČ nastolila totalitní režim, rozhodovala o všech sférách života společnosti, kontrolovala ozbrojené složky a řídila ekonomiku země, ovládala média a tajnou policii
- Emigrace tisíců lidí

- Represe – tábory nucených prací
- 1948 zákon o národním pojištění – zabezpečení obyvatel v případě nemoci, nezaměstnanosti, stáří, mateřství, ...
- Další etapa znárodňování
- Kolektivizace zemědělství, zakládání JZD
- Zlikvidován soukromý sektor
- Přejít k těžkému průmyslu a strojírenství, rozvoj zbrojní výroby
- Nedostatek zboží běžné potřeby
- 1949 vyhlášena první pětiletka (kolik se čeho vyrobí, jaké budou náklady, mzdy, ...)
- 1953 zemřel Gottwald, prezidentem Antonín Zápotocký
- 1953 měnová reforma – většina lidí přišla o své úspory, obyvatelstvo ztratilo 40-80% svého majetku
- Současně zdražily potraviny, výrazný pokles životní úrovně obyvatelstva, protikomunistické stávky a nepokoje
- 1957 prezidentem Antonín Novotný
- 1960 vydána socialistická ústava, zakotvovala vedoucí úlohu KSČ, republika přejmenována na Československou socialistickou republiku (ČSSR)

Politické procesy

- V říjnu 1948 přijat zákon na ochranu lidově demokratické republiky, definoval trestné činy, které se neslučovaly se zájmy státu
- čistky v soudnictví, komunističtí dělníci při zaměstnání absolvovali jedno či dvouletý kurz na právnických školách – noví prokurátoři a soudci
- předem připravené procesy, nepravdivá obvinění, připravené rozsudky (gen. Heliodor Píka, Milada Horáková), nevyhnuli se ani komunistickým funkcionářům (Rudolf Slánský)

Dekolonizace

- dekolonizace je proces, kdy se závislá území (kolonie) osamostatňují od mateřského státu a stávají se nezávislým samostatným státem
- probíhala již od 18. století (USA, Brazílie, ...), nicméně v druhé polovině 20. století dosáhla mimořádné intenzity
- Mocnosti byly ekonomicky vyčerpané 2. světovou válkou a nebyly s to, udržet si své koloniální panství
- V zemích se šířila národní hnutí
- 1960 = Rok Afriky – nezávislost získalo 17 afrických zemí

Dekolonizace v Asii

- Zde proběhla dekolonizace nejdříve
- 1945 nezávislost Indonésie
- 1945-1954 válka o nezávislost Vietnamu na Francii, Vietnam po válce nezávislý, ale rozdělený na 2 části – severní a jižní
- V Indii po válce náboženské konflikty mezi hinduisty a muslimy uspišily nezávislost území pod podmínkou rozdělení na 2 státy, v srpnu 1947 vznikl muslimský Pákistán a hinduistická Indie, po občanské válce se roku 1971 od Pákistánu oddělila východní část – dnešní Bangladéš

Velká Británie a Commonwealth

- VB již na počátku 20. století snažila zabránit rozpadu svého koloniálního panství, některým koloniím tak udělila status dominia (vlastní parlament, vláda, zákony, ústava) a začlenila je do Britského společenství (Commonwealthu)
- Některé země členství odmítly (Barma, Kuvajt, ...)
- První africkou zemí, která získala plnou nezávislost se stala Ghana roku 1957, pak následovaly Nigérie, Somálsko (1960), Sierra Leone (1961) a Uganda (1962)
- Commonwealth nyní sdružuje více než 50 samostatných států, některé země uznávají britskou královnu za hlavu svého státu (Austrálie, Kanada, Nový Zéland, Jamajka aj.)

Francouzská a portugalská koloniální politika

- Neochota poskytnout svým koloniím samostatnost vedla k vleklým konfliktům
Francie:
 - 1946 se Alžírsko stalo přímou součástí Francie, přesto v letech 1954-62 alžírská válka za nezávislost
 - Maroko a Tunis po válečném konfliktu získali nezávislost 1956

Portugalsko:

- ovládalo v Africe Angolu, Mosambik, Guineu-Bissau, Kapverdské ostrovy
- Port. diktátor Salazar odmítal dekolonizaci, všechny snahy o nezávislost byly potlačovány vojensky, k osamostatnění států došlo až po jeho svržení roku 1974

Jihoafrická republika

- Měla zvláštní postavení, svou nezávislost na VB získávala postupně
- Byla dominiem, od roku 1948 politika apartheidu – oddělené soužití obyvatelstva podle rasy, nadřazená bělošská menšina
- 1961 nezávislost
- Rase odpovídalo společenské postavení, pracovní pozice či možnost uzavírat manželství
- černošské obyvatelstvo nemělo volební právo a bylo soustředěno do oddělených území (bantustany)
- v 80. letech uvolnění politiky a přechod k reformám
- 1993 zrušen apartheid, 1994 prezidentem Nelson Mandela

Pražské jaro a normalizace

Pražské jaro

- Nereálné sliby komunistů o blahobytu byly v rozporu s realitou
- Orientace na těžký průmysl a těžbu, izolace vědy a techniky, regulace trhu – to vše vedlo v poklesu výroby a zaostávání průmyslu
- Nároky obyvatelstva se zvyšovaly, již jim nestačilo zabezpečit základní potřeby
- V 60. letech snaha o demokratizaci režimu
- Vývoj vyvrcholil v roce 1968 – tzv. pražským jarem – lidé chtěli tzv. Komunismus s lidskou tváří
- 1968 schválen tzv. Akční program – snaha zavést prvky tržního hospodářství, rozšíření občanských práv, rehabilitaci nespravedlivě postižených, snazší cestování, pronikání západní kultury, zrušení cenzury
- 1968 prvním tajemníkem KSČ Alexander Dubček, prezidentem Ludvík Svoboda
- Nátlak ostatních socialistických států na ukončení reforem

Okupace

- Výzva Dva tisíce slov – manifest varující před návratem ke starým poměrům, vybídl občany k větší politické aktivitě
- SSSR a konzervativní jádro KSČ zaskočení, obava z odklonu od socialismu
- 21.8. 1968 okupace vojsky Varšavské smlouvy (operace Dunaj) – KSČ okupaci odsoudilo, veřejnost protestovala
- členové vedení státu a KSČ zatčeni a odvezeni do Moskvy, donuceni podepsat Moskevský protokol – SSSR nadiktoval podmínky vývoje v ČSSR
- Uzavřena smlouva o dočasném pobytu sovětských vojsk – ČSSR zavázána poskytnout kasárna, nemocnice, dopravní prostředky, příspěvky na výdaje armády (asi 80 tisíc vojáků)

Normalizace

- Konec reforem, návrat tuzemské i zahraniční politiky pod kontrolu SSSR
- 1969 Dubčeka v čele KSČ nahradil Gustáv Husák
- Prověrky loajality všech členů KSČ – asi pětina musela stranu opustit, obnova cenzury, zvýšen důraz na oficiální ideologické akce – prvomájové průvody, spartakiáda, veletrhy (např. Země Živitelka)
- Tento proces nazýván normalizací
- Na protest proti ukončeným reformám se 16.1. 1969 upálil student Jan Palach
- 21.8. 1969 Václav Havel a Ludvík Vaculík zveřejnili petici Deset bodů, v níž odmítli normalizační politiku – několikadenní nepokoje
- Přijat tzv. pendrekový zákon – umožňoval tvrdě postihovat účastníky demonstrací a protikomunistické projevy

- Václav Havel a další obvinění z podvracení republiky
- Ochromena opozice, zklamání a lhostejnost obyvatel
- Snaha státu vyvážit nespokojenost obyvatelstva reformami v sociální oblasti – vyšší důchody, půjčky pro mladé, příspěvky na děti, výstavba panelových sídlišť, obchodních domů, školek, škol, plaveckých stadionů, metra, dálnice D1
- 1975 Gustáv Husák prezidentem
- 1975 se konala Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, ČSSR podepsala Závěrečný akt, ve kterém se zavázala k respektování lidských práv a základních svobod – nic se nepodniklo
- Charta 77 – občanská iniciativa, která kritizovala státní moc za nedodržování lidských práv – nejvýznamnější signatáři byli V. Havel, J. Patočka, P. Uhl, L. Vaculík ... - signatáři pronásledování, vyhazování z práce, věznění, nucení ke spolupráci s STB ...
- 1978 první československý astronaut ve vesmíru – Vladimír Remek
- V 80. letech se ještě více projevil hospodářský, ale i kulturní úpadek
- Vysoký poměr průmyslu, žádná nezaměstnanost, zboží nízké kvality, nízká produktivita práce, podpultový prodej
- Západní zboží se dalo koupit v prodejnách Tuzex za speciální měnu - bony
- Velká devastace životního prostředí – znečištění ovzduší a vod, poškození lesů v Jizerských horách a Krkonoších
- surovinová závislost na SSSR

Východní blok v 70. a 80. letech

Hospodářské zaostávání

- Od 70. let výrazné zaostávání za ekonomikami západních zemí, v 80. letech pokles HDP
- Důvody: růst cen dovážených surovin a paliv, systémové nedostatky, neefektivní plánované hospodářství (nepružně reagovalo na změny), plýtvání surovinami, výrobky i časem, plná zaměstnanost snižovala produktivitu práce, výrobky putovaly pouze na trh RVHP – zastaralé, nekvalitní, nemuseli se vyrovnávat s konkurencí

Sociální situace

- Půjčky ze Západu na nákup spotřebního zboží a dotování domácích cen (Polsko, Maďarsko)
- Nájemné či ceny základních potravin byly nízké (aby veřejnost nekritizovala režim)
- Ve srovnání se Západem museli lidé na Východě pracovat na zboží 2 x déle a čekat v dlouhých frontách
- Rozkvět černého trhu, úplatků a klientelismu
- ačkoli si lidé ve Východním bloku nežili vysloveně špatně, radost ze života jim to nepřinášelo

Jugoslávie

- Složena ze 6 republik a 2 autonomních oblastí, rozdíly mezi bohatším severem (Chorvatsko, Slovinsko) a chudším jihem, po smrti Josipa Broze Tita roku 1980 požadavky států na větší autonomii a konec zvýhodňování Srbů

Rumunsko

- Od roku 1965 vládne Nicolae Ceausescu
- Politika nezávislá na SSSR, odmítlo roli v RVHP i účast na okupaci ČSSR
- Tzv. národní komunismus
- Industrializace hrazená půjčkami ze Západu
- Tzv. systematizace – bourány vesnice, stavěna agroměsta, přísná kontrola porodnosti, obyvatelé žili v bídě, většina surovin a potravin vyvážena kvůli splácení dluhů

Polsko a Solidarity

- Od 70. let sílí opozice s podporou silné katolické církve - 1978 Karol Wojtyła zvolen papežem Janem Pavlem II.

- 1980 vytvořen nezávislý odborový svaz Solidarita – v čele Lech Walesa – 10 milionů členů – stávky za zlepšení životní situace
- 1981 Solidarita postavila do voleb své kandidáty – vyhlášen výjimečný stav, zatýkání opozice a vůdců Solidarity – země na pokraji občanské války

SSSR

- 1972 podepsána smlouva SALT I s USA o omezení raketových systémů
- Uvolnění vztahů mezi USA a SSSR
- Snaha SSSR rozšířit svůj vliv do zemí tzv. třetího světa
- Zbrojení, umísťování raket středního doletu směrem na západní Evropu
- 1979 podepsána SALT II o omezení jaderných zbraní
- Prudké zhoršení vztahů nastalo díky invazi do Afghánistánu a nástupu Reagana

Afghánistán

- 1979 vpád Rudé armády do Afghánistánu
- Proti Sovětům začali vést svatou válku mudžahedínové podporováni CIA i jinými muslimskými státy (Pákistán, Saúdská Arábie)
- vleklá válka gerilového charakteru
- Velké materiální i lidské ztráty vedly ke stažení sovětských vojsk v roce 1989
- občanská válka však trvala dál – odchod asi 5 milionů lidí
- 1996 k moci Talibán

Západní blok v 70. a 80. letech

USA

- 1969 prezidentem Richard Nixon – respektoval sféry vlivu, snaha o udržení stability ve světě, vyjednávání se SSSR a Čínou – 1972 podepsána smlouva SALT I – uvolnění mezinárodního napětí
- Do roku 1973 staženy americké jednotky z Vietnamu - nejdelší konflikt, kterého se USA účastnily
- 1973 podpora Izraele v tzv. jomkipurské válce – USA vyjednaly příměří
- 1973 arabské země OPEC skokově zvýšily cenu ropy (o 70 %) – tzv. 1. ropný šok, na USA za podporu Izraele uvaleno ropné embargo
- Zhoršení americké ekonomiky
- 1974 Nixon kvůli aféře Watergate rezignoval
- 1979 prezident Jimmy Carter vyjednal mírovou smlouvu mezi Egyptem a Izraelem
- 1979 2. ropný šok
- 1980 prezidentem Ronald Reagan – snížil daně, zvýšil výdaje na zbrojení, zahájil protikomunistické tažení
- od roku 1985 ale vyjednává s Michailem Gorbačovem o kontrole zbrojení
- 1987 podepsána dohoda se SSSR o likvidaci raket středního a krátkého doletu v Evropě

Západní Evropa

- Počátkem 70. let zpomalen růst ekonomiky
- Zánik Brettonwoodského měnového systému – jedině dolar se dal směnit za zlato v pevně stanoveném kurzu – devalvace dolaru
- 1973 nový systém plovoucích kurzů (hodnota měny je podle poptávky a nabídky)
- To vedlo k inflaci a růstu cen dovážených komodit, po 1. ropném šoku navíc prudce vzrostla cena ropy
- 1973 bylo ES rozšířeno o Británii, Irsko a Dánsko, 1981 o Řecko a 1986 o Španělsko a Portugalsko

Velká Británie

- V 70. letech špatná ekonomická situace – vysoká inflace, nezaměstnanost, závislost na zahraničních půjčkách
- 1975 premiérkou Margaret Thatcherová zahájila razantní úsporná opatření, rozsáhlou privatizaci, omezila vliv odborů, utužila vztahy s USA, získala vysokou podporu veřejnosti
- 1982 vítězná válka o Falklandy (s Argentinou)

Francie

- Modernizace a vylidnění venkova
- Podpora hlubší evropské integrace
- 1981 prezidentem socialista Francois Mitterand – radikální reformy (zvýšení mezd, zkrácení pracovní doby, ...) a rozsáhlé zestátňování, podařilo se mu z vlády dostat komunistické ministry

Německo

- 1969 se kancléřem stal Willy Brandt – zahájil tzv. Ostpolitik – uznal existenci NDR, SRN se zřekla nároků na to, že je jediným zástupcem Němců
- 1970 SRN a NDR uznala své vzájemné hranice
- 1973 SRN a NDR přijaty do OSN jako dva suverénní státy

Jižní Evropa

- V Řecku, Portugalsku a Španělsku vládly autoritativní režimy, byly hospodářsky nerozvinuté
- 1967-1974 v Řecku vláda vojenské junty v čele s Georgiem Papadopolusem, pád zapříčinilo obsazení severního Kypru Tureckem
- 1974 tzv. karafiátová revoluce v Portugalsku svrhla katolického diktátora Antónia Salazara
- 1975 zemřel Francisco Franco, králem Španělska Juan Carlos, který dovedl zemi k demokracii
- Země přešly k demokracii a modernizaci, přijaty do ES

Rozpad SSSR a východního bloku

Nástup Gorbačova

- Koncem 80. let celý východní blok i SSSR v krizi – neúspěšná zahraniční politika (Afghánistán), hospodářské problémy, korupce, tlak ze strany USA – oslabení SSSR a jeho vlivu na satelitní státy
- 1985 nástup do čela SSSR Michaila Gorbačova – pokoušel se o vnitřní nápravu komunistického režimu, zahájil perestrojku (přestavbu) a glasnost (politika otevřenosti)
- V rámci perestrojky – stát přestal dotovat nevýdělečné podniky, povoleny zahraniční investice na území SSSR, částečně povoleno soukromé podnikání
- Glasnost vedla ke kritice komunistické strany, veřejným debatám o změnách, 1988 se zřekl Brežněvovy doktríny (zasahování do záležitostí satelitních států)
- Reformy vedly k uvolnění sovětského režimu při zachování a vedení KSSS
- Uvolnění i na mezinárodní scéně, obnovena jednání s USA
- Vyjednávání NATO a Varšavskou smlouvou
- Oslabení centrálních orgánů a snaha Pobaltí, Ukrajiny, Gruzie, Ázerbajdžánu a Arménie o autonomii

Zánik SSSR

- V srpnu 1991 pokus zastánců tvrdé linie o násilné převzetí moci v Moskvě, Gorbačov je nepodpořil, odpor obyvatel Moskvy
- Zrušena KSSS (Komunistická strana sovětského svazu)
- 31. prosince 1991 rozpuštěn SSSR
- Jako nástupce vzniklo Společenství nezávislých států (9 z 15 postsovětských republik)

Rozpad východního bloku

- Uvolnění politiky SSSR a zaostávání hospodářství zvýšilo nestabilitu komunistických režimů

Polsko:

- Po demonstracích mohla Solidarita zahájit jednání s komunisty, ve volbách získala 35% mandátů (povolený počet pro nekomunisty), v září 1989 sestavena první demokratická vláda ve východním bloku

Maďarsko:

- 1988 sesazen János Kádár, uvolnění poměrů, masové demonstrace
- V říjnu 1989 zrušena Maďarská lidová republika

Německo:

- 9. listopadu 1989 stržena Berlínská zeď

Rumunsko:

- Prosinec 1989 ozbrojené povstání, Ceausescu se pokusil o útěk – popraven
Bulharsko a Jugoslávie: 1990
Albánie: 1992

- 1991 rozpuštěna Varšavská smlouva a RVHP

Demokratizace Československa a vznik České Republiky

Změny na konci 80. let

- KSČ nucena reagovat na změnu politiky SSSR
- Rozdělení KSČ na zastánce Gorbačovových změn (Husák, Štrougal) a na konzervativce (Biřák, Jakeš), v roce 1987 zvítězila tvrdá linie a v čele KSČ stanul Miloš Jakeš – vnitřní spory KSČ oslabily, ztratila podporu Moskvy
- Začala veřejná kritika, uvolnila se cenzura, vznikala občanská uskupení, v prosinci 1988 skončilo rušení zahraničního rozhlasu
- Jedinou obranou KSČ proti změnám byla perzekuce a omezování za pomoci Státní bezpečnosti (Stb)
- V roce 1988 proběhlo hned několik demonstrací – 21. srpna, 28. října, 10. prosince – tvrdý postup proti demonstrantům
- 15.-20. ledna 1989 tzv. Palachův týden – pietní shromáždění tvrdě potlačena, účastníci zatýkáni
- Petice Několik vět – požadovala konec kriminalizace demonstrantů, propuštění politických vězňů, respektovat právo na shromažďování

Sametová revoluce

- 17.11. 1989 – demonstrace násilně rozeznána – použité násilí na studentech vyvolalo pobouření
- 19.11. v činoherním klubu vytvořeno opoziční hnutí Občanské fórum, na Slovensku vzniklo hnutí Verejnosť proti násiliu
- Vysoké školy a divadla začala stávkovat, po celé republice se konaly masové demonstrace
- 24.11. Miloš Jakeš a vedení KSČ odstoupili
- 27.11. proběhla celorepubliková generální stávka
- 10. prosince vytvořena vláda se zástupci nekomunistů
- 29.12. 1989 prezidentem Václav Havel
- Duben 1990 země přejmenována na Českou a Slovenskou federativní republiku - ČSFR

Demokratizace Československa

- Únor 1990 zánik Národní fronty a Stb
- Červen 1990 se konaly svobodné volby, zvítězilo OF (Občanské fórum) spolu s VP (Verejnosť proti násiliu)
- Přejedání k tržnímu hospodářství a demokracii
- Restituce = návrat zestátněného majetku původním majitelům (od roku 1948)

- Majetek zestátněný mezi lety 1945-48 byl předmětem kuponové privatizace, proběhla ve dvou kolech, ukončena byla 1994, do té doby byly podniky státními, nic se nemodernizovalo
- 1990-1991 odchod sovětských vojsk
- 1991-1992 vydány tzv. lustrační zákony – osoby spojené s komunistickým režimem mají zakázáno zastávat významné funkce ve státní správě či armádě

Rozdělení ČSFR

- Federativní uspořádání z dob komunismu a s velkou centrální pravomocí neplnilo svůj účel, republikové vlády se snažily obcházet federativní vládu, spory o státní finance, špatná ekonomická situace vytvořili podmínky pro oddělení obou republik
- 1992 vyhrály volby ODS (Václav Klaus) a HZDS (Vladimír Mečiar), národní vlády začaly jednání o rozpadu státu
- 1.1. 1993 rozpad ČSFR, vznik České republiky a Slovenské republiky, oba státy udržují dobré vztahy

Česká republika

- Prezidentem Václav Havel, premiérem Václav Klaus, ODS vyhrála volby i v roce 1996, ale musela sestavit menšinovou vládu
- 1997 došlo k politické a ekonomické krizi – propad HDP a hodnoty měny, Václav Klaus donucen odstoupit a vlády se ujala úřednická vláda Josefa Tošovského
- Předčasné volby v roce 1998 vyhrála ČSSD a vytvořila menšinovou vládu s premiérem Milošem Zemanem za podpory ODS (tzv. opoziční smlouva)
- Na konci 90. let klesá důvěra obyvatel k politickým institucím, část populace se stáhla z aktivní politické sféry a užívá si konzumního života
- 1999 se ČR stala členem NATO
- 2003-2013 prezidentem Václav Klaus
- 1.5. 2004 se stala členskou zemí EU
- 2007 se stala členem Schengenského prostoru
- 2013 se konala 1. přímá volba prezidenta, zvítězil Miloš Zeman

Atlantické společenství v 90. letech

Mezinárodní spolupráce

- V 90. letech rozvoj mezinárodní spolupráce, uvolnění mezinárodního obchodu
- Principy a hodnoty západního světa – liberální demokracie, lidská práva – narazily na sociální a kulturní odlišnosti regionů
- Vypuklo mnoho nových konfliktů – Jugoslávie, Kavkaz, Somálsko, Rwanda, ...)
- NATO se po ztrátě hlavního nepřítele (SSSR) zreorganizovala a rozšířila, jednotky NATO začaly být nasazovány mimo vlastní území členských států
- 1995 vznikla Světová obchodní organizace (WTO), jejímž cílem bylo odstranit cla, kvóty, podporovat konkurenci

USA

- USA věřily ve své výjimečné postavení – byly vojenskou supervelmocí s velkou ekonomickou silou
- Aktivní v zahraniční politice – zásahy v Somálsku a Iráku
- Rozvoj informačních a komunikačních technologií
- Přesto se potýkaly s problémy v sociální oblasti – neexistující povinné zdravotní pojištění, vysoké procento obyvatel pod hranicí chudoby (15%)

Západní Evropa

- Probíhal ekonomický růst, sílící globalizace a vnitropolitická stabilita
- Liberalizace společnosti, zlepšování postavení žen
- 2 velké migrační vlny 1993 a 1998 přispěly ke kulturní rozmanitosti, ekonomickému rozvoji, ale i k řadě problémů, vedly také k vzestupu nacionalistických stran

Sjednocení Německa

- Po pádu komunismu v NDR se začalo diskutovat o sjednocení Německa
- Na mezinárodním poli panovaly obavy z příliš silného Německa
- 3. října 1990 bylo Německo sjednoceno
- Paradoxně se situace východních Němců po sjednocení zhoršila – dovoz převládl na vývozem, o východoněmecké výrobky nebyl zájem, průmyslová výroba klesla o 35 %
- Západní Německo tak muselo a stále ještě musí zaostalost východního Německa finančně dorovnávat

Rozvoj digitálních technologií

- Rychlý rozvoj digitálních technologií proměnil mezilidskou komunikaci
- Vznikly nové oblasti ekonomiky
- 1969 byla zprovozněna počítačová síť ARPANET na amerických univerzitách
- 1995 byla síť pod názvem internet poskytnuta ke komerčnímu využití
- Angličan Tim Berners-Lee navrhl jazyk HTML, protokol HTTP a vytvořil aplikaci World Wide Web – roku 1990 spustil 1. webový server
- Roku 1996 užívalo internet 55 milionů, roku 2012 už 2,4 miliardy osob
- Za rozvojem internetu stojí masivní rozvoj osobních počítačů (PC), první dodala na trh společnost IBM roku 1981
- Roku 1973 společnost Motorola vyrobila první mobilní telefon (vážil 1,1 kg)
- Po roce 2000 se začaly rozvíjet sociální sítě jako Facebook, Twitter, které hrají stále větší roli i v politickém vývoji zemí

Formování nové Evropy

Nástupnické státy SSSR

Rusko:

- Prezidentem Ruska od roku 1991 Boris Jelcin, cílem bylo rychle převést zemi na tržní ekonomiku – rostoucí nezaměstnanost, chudoba, korupce, organizovaný zločin
- 1998 státní bankrot
- 1999 prezidentem Vladimir Putin – nastal ekonomický růst, současně omezována demokracie, zahraniční politika začala být agresivnější

Čečensko:

- 1991 vyhlášení čečenské republiky Ičkerije
- 1994 vojenská intervence Ruska vedla k 1. čečenské válce, 1996 Čečenci donutili Rusy k odchodu
- 1999-2002 2. čečenská válka – Rusko zvítězilo a nastolilo v zemi přímou ruskou vládu

Bělorusko:

- Pokračovalo v socialismu s prvky tržní ekonomiky a od roku 1994 je vedeno autoritářským režimem Alexandra Lukašenka

Ukrajina:

- Stabilizace ekonomické situace v roce 1996 přijetím nové měny
- Autoritativní vláda prezidenta Leonida Kučmy ukončena 2005 oranžovou revolucí
- Problém národní soudržnosti mezi západní proevropskou a východní proruskou částí vyvrcholil roku 2014 anexí ukrajinského Krymu Ruskem

Pobaltské státy – Litva, Lotyšsko a Estonsko:

- Ekonomický růst nastal v roce 1994
- Reforma státu podle zásad jednoduchosti a otevřenosti
- Členy NATO od 2004

Bývalé komunistické státy

Slovensko:

- Po roce 1993 ovládl politickou scénu Vladimír Mečiar a jeho HZDS
- Ekonomika rostla, ale byla provázána korupcí a nedůvěryhodnou politikou
- Na konci 90. let se země ocitla v izolaci, byla zastavena jednání o vstupu do EU a NATO
- 1998-2006 pravicová vláda Mikuláše Dzurindy situaci stabilizovala, přivedla zahraniční investory, země se stala roku 2004 členy EU a NATO

Maďarsko:

- Postupné zavádění tržního hospodářství, od 1994 privatizace a splácení státního dluhu
- Vstup do NATO 2000 a EU 2004

- Nespokojenost obyvatelstva a růst podpory populistických stran a radikálních nacionalistů

Polsko:

- Růst HDP, ale dočasný propad životní úrovně a velká nezaměstnanost, která vedla k masové emigraci
- Vstup do NATO 1999 a do EU 2004

Jugoslávie:

- Vzestup nacionalismu a separatismus vedla k válkám
- 1991 desetidenní válka za nezávislost Slovinska – vyhráli Slovinci
- 1991-95 válka za nezávislost Chorvatska
- 1992-1995 válka za nezávislost Bosny a Hercegoviny – nejvíce krvavá, masakry civilního obyvatelstva
- 1998-99 válka v Kosovu, vpád jugoslávských vojsk, 1999 bombardování NATO
- 2008 Kosovo vyhlásilo nezávislost, uznáno polovinou zemí OSN

Evropská unie

- 1987 Jednotný evropský akt – 4 svobody volného pohybu: zboží, služeb, osob a kapitálu na území členských států ES
- 1993 Maastrichtskou smlouvou založena Evropská unie (EU)
- Tři základní pilíře:
 1. Vytvoření jednotného trhu
 2. Společná zahraniční a bezpečnostní politika
 3. Společná justice
- Od roku 2002 společná měna Euro (ne všechny členské státy)
- 2007 Lisabonská smlouva – posílila úlohu Evropského parlamentu a rozdělila pravomoci mezi EU a členské státy
- Jako poslední zatím přistoupilo 2013 Chorvatsko

Ostatní země na přelomu tisíciletí

Afrika

- Etnická rozmanitost, náboženské a zahraničněpolitické spory jsou zdrojem nestability
- Silná role armád i nestátních ozbrojených skupin
- Nefunkční státní administrativa
- Často autokratické režimy
- Surovinové bohatství je hlavním motivem působení zahraničních firem i příčinou mezinárodních i vnitrostátních konfliktů
- Přes velké zdroje nerostného bohatství je Afrika nejchudším kontinentem

Nejvýznamnější africké konflikty

- 1990-94 občanská válka ve Rwandě – etnická válka mezi kmeny Hutu a Tutsi, na konci války genocida kmene Tutsi (během 100 dní půl milionu obětí včetně žen a dětí)
- V 1991 občanská válka mezi kmeny v Somálsku – hladomor, neúspěšná intervence OSN i USA, 1995 vojska stažena, centrální vláda nestabilní, stát rozdroben na malé oblasti
- 1982-2005, pak 2011 občanská válka v Súdánu vedla k rozdělení země na Jižní (černošský) a Severní (arabský), od roku 2003 povstání v Dárfúru

Stabilita a prosperita v Africe

- Politicky stabilní a prosperující jsou např. Namibie (diamanty a drahé kovy), Botswana (diamanty, turismus), Nigérie a Rovnicková Guinea (oboje ropa)
- Rovnicková Guinea je nejbohatším státem Afriky, přesto zde žije 76% obyvatelstva pod hranicí chudoby, peníze z ropy plynou k prezidentovi Teodorovi Obiangovi a jeho blízkým

Růst východní Asie a Indie

- Na přelomu tisíciletí přesun světové výroby do východní Asie a Indie
- Hospodářský růst spojen většinou s nedemokratickými režimy
- Souvislost s konfucianismem – spořivost, důraz na vzdělání, dodržování smluv, vysoké pracovní nasazení
- Japonsko patří dnes hospodářsky k nejsilnějším státům světa, v 50. a 60. letech přeorientování na vývoz a nové technologie
- Japonské investice a vývozní politika urychlila hospodářský růst Jižní Koreje
- Ekonomika a růst Indie je založena na službách, hlavně v oblasti informačních technologií

Čína

- Díky otevření země zahraničním investorům se Čína stala v 90. letech nejrychleji rostoucí ekonomikou světa
- Její geografická poloha, silná ekonomika a nejpočetnější obyvatelstvo jí dávají rozhodující roli v mezinárodních vztazích

Izrael a Palestina

- Zřízen 1948 z rozhodnutí OSN v Palestině, proti arabské státy - 1. arabsko-izraelská válka – Izrael zvítězil, uhájil svou samostatnost
- 1967 šestidenní válka s Egyptem, Sýrií a Jordánskem, Izrael zvítězil a získal nová území – Pásmo Gazy, Západní břeh, Sinajský poloostrov
- 1973 Jomkipurská válka s Egyptem a Sýrií, Izrael zvítězil, ale utrpěl velké ztráty
- 1982 první libanonská válka (muslimské hnutí Hizballáh)
- Postupně uzavřeny mírové dohody s Egyptem (1977), Jordánskem (1994)
- 1991 Madridská konference – od roku 1948 se poprvé sešly znepřátelené strany u jednoho stolu
- 1993 vznik autonomní Palestiny – Pásmo Gazy a Západní břeh Jordánu, u moci radikální hnutí Hamás
- Neustálé teroristické útoky ze strany Palestinců trvají dodnes, Izrael jim oplácí leteckými útoky
- 2006 druhá libanonská válka s hnutím Hizballáh

Arabské jaro

- Na přelomu 2010 a 2011 vlna nepokojů, demonstrací a protestů na Blízkém východě a v severní Africe
- Proti autokratickým vládám a monarchiím, kritika nedodržování lidských práv, korupce, růst cen potravin, chudoba
- Padly vlády v Tunisku, Jordánsku, Ománu, Libanonu, Maroku, Kuvajtu či Egyptě
- V Libyi se pokusil Muammar Kaddáfí demonstrace vojensky potlačit, občanská válka, za pomoci NATO Kaddáfí zajat a zabit
- Od 2014 občanská válka v Sýrii – prezident Bašár al-Asad slíbil reformy, které nedodržel, následné protesty krvavě potlačil

Nové krize

Vzestup islámského radikalismu

- Nestabilita v islámském světě
- Od 70. let se prosazují tradiční fundamentalistické proudy, střetávají se s autoritativními vládci, používají násilnou politiku, včetně terorismu
- V 90. letech růst nenávisti vůči USA, které s vládci spolupracovaly (Írán)
- Boj proti zahraničním intervencím (Afghánistán) či na jedné straně konfliktu (Pákistán, Súdán)
- Nejaktivnější skupinou Al-Káida založená Usámou bin Ládinem, považuje USA za okupanty islámského světa
- Al-Káida má na svědomí i teroristické útoky na americké půdě 11. září 2001, následovala invaze USA do Afghánistánu proti Talibánu, který s Al-Káidou spolupracoval, Usáma bin Ládín dopaden a zabit v roce 2011
- Islámský stát je teroristickou organizací, která dobyla část Sýrie a Iráku a nárokuje si náboženskou autoritu nad všemi muslimy

Rusko Vladimíra Putina

- Vladimir Putin u moci v Rusku již od roku 2000
- Stabilizace ekonomiky, těžba a vývoz surovin
- Autoritativní způsob vlády – kriminalizace opozice, snaha ovládnout média
- Konfrontace a neústupnost v zahraniční politice
- Snaha vytvořit protiváhu NATO a EU tzv. euroasijskou integrací (Bělorusko, Kazachstán)
- 2014 anexe poloostrova Krym a podpora proruských separatistů na Ukrajině

Finanční a dluhová krize

- Nestabilita globální ekonomiky vyústila roku 2008 v celosvětovou finanční krizi
- Odstartovala ji americká hypotéční krize
- Propad cen na světových burzách, pokles ekonomik
- Evropu zasáhla především dluhová krize, vysoké schodky státních rozpočtů a vysoké státní dluhy přivedly do problémů Řecko, Španělsko, Portugalsko, Itálii, či Belgie
- 2012 EU vydala smlouvu o rozpočtové odpovědnosti – požadovala ve státech eurozóny vyrovnané, příp. přebytkové rozpočty

Bezpečnostní hrozby a rizika

- V průběhu studené války byly bezpečnostní hrozby čistě vojenského charakteru

- V 70. a 80. letech přispěly ropné šoky k rozšíření hrozeb také na ekonomickou oblast
- V 90. letech se přidala společenská hrozba mezinárodního zločinu (obchod se zbraněmi, lidmi a drogami)
- Politickými hrozbami jsou míněny různé politické či náboženské ideologie
- Novými riziky se staly energetická a surovinová hrozba (klesající zásoby ropy, plynu, vody, ...)
- S globalizací a migrací osob narůstá i environmentální hrozba epidemií či pandemií

Propojený a rozdělený svět

- Rostoucí míra propojení světa má svá pozitiva i negativa
- Ekonomická propojenost a spolupráce (Světová hospodářská organizace) umožnila růst vyspělých států
- Méně rozvinuté země ale nejsou schopny konkurence (špatné politické zázemí, násilí, korupce, chudoba)
- Snadný přesun kapitálu a výrobních prostředků postihuje určité sociální skupiny (zemědělce, horníky) či oblasti (Detroit)

Korupce

- Je jeden z nevážnějších celosvětových problémů současnosti
- Místo soudržnosti společnosti a dodržování jejích pravidel je upřednostňován vlastní prospěch a zájmy
- Brání ekonomickému rozvoji a destabilizuje politické systémy
- Tzv. malá korupce – celkem běžná, důvodem mohou být nízké platy korumpovaných, či nedostatkové služby
- Tzv. korupce bílých límečků – osoby, které zneužívají svého veřejného postavení
- Tzv. koruptivní ovládnutí státu – ovládnutí legislativy soukromými firmami a vlivnými jedinci, veřejné instituce slouží k soukromým cílům, je schovávána za standardní fungování institucí, napojena na policii a soudy, je těžko prokazatelná

Problémy integrované Evropy

- Dluhová krize vyostřila střet eurooptimistů a euroskeptiků
- Eurooptimisté prosazují hlubší integraci států, dodržování závazků a plnění smluv vůči EU
- Euroskeptici odmítají centralizaci EU, chtějí jen volné společenství národních států, někteří požadují vystoupení států z EU
- Obavy bohatších států, aby se nestaly sponzory těch chudších
- Snaha některých regionů o odtržení (Baskicko, Katalánsko)
- Brexit – vystoupení Velké Británie z EU zatím nebylo dokončeno

Politická radikalizace v Evropě

- Rostoucí počet migrantů a jejich potomků ve 2. a 3. generaci, jejich soustředění do ghett s vysokou mírou kriminality a s hospodářskými problémy a strachem z teroristických útoků vedou k napětí mezi etniky
- Většinové obyvatelstvo se radikalizuje, roste obliba extrémně pravicových stran
- Roste rasismus, xenofobie a islamofobie

Použitá literatura

- Dějepis na dlani, Komsová Martina, Franek Antonín 2007.
- Dějepis pro střední odborné školy, Čapek, Pátek, Scientia 2001.
- Dějepis pro střední odborné školy, Čornej Petr, SPN 2016.
- Dějepis v kostce I a II, Sochrová Marie, Fragment 2008.
- Dějiny 19. století, Kolektiv autorů, Didaktis 2016.
- Dějiny 20. století, Kuklík Jan a Kuklík Jan, SPL-Práce, Albra, 1995.
- Dějiny evropské civilizace I a II, Čornej Petr a kol., Paseka 2002.
- Moderní dějiny pro střední školy, Kolektiv autorů, Didaktis 2014.
- Občanský a společenský základ – Náboženství, Schön Jaromír, Computer Media 2012.
- Přehled učiva k maturitě, Veselý Zdeněk, Fortuna 2006.